

טנא פירות העמל

**לקט מאמרותיו של
הרב זאב שטיינמץ**

**רעיונות וקישורים בדרוש
על פרשת דברים
והילולת כ"ק אדמו"ר מבוהוש**

מכון חו"ל טנא פירות העמל

טל. 052-7620949

לדרשות הקדשות וכל ענין:

tenepietrotheamal@gmail.com

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂרֵי עָשָׂר חֹדֶשׁ
בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ אֲלֵהֶם (דברים א. ג.)

ברוקח ולמה בארבעים שנה קרוב
למותו, לפי אשרי מי שבא לכאן
ותלמודו בידו, ע"כ. מקור זה המאמר
הוא בעובדא דרב יוסף בריה דרבי יהושע
בן לוי (פסחים נ' ע"א ובבא בתרא י' ע"א)
דחלש ואיתנגיד, כי הדר אמר ליה אבבה
מאי חזית אמר ליה שמעתי שהיו אומרים
אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.
ממילא אשרי מי שבא לכאן אחר
אריכות ימים ושנים טובות ותלמודו בידו
שלא פרש עד זקנה כי תורתו בידו עד
סוף ימיו, ודלא כגון יוחנן כהן גדול (ברכות
כט ע"א) ששימש בכהונה גדולה שמונים
שנה ולבסוף נעשה צדוקי.

ובזה המאמר דרב יוסף לכאורה פלא
גדול הוא דאחר דאיתנגיד ומית הדר וקם
לתחיה, הלא דבר הוא, גם ידענו
שבאותו זמן רב יוסף לא היה בא בימים
שהרי זה היה בחיי אביו רבי יהושע בן לוי
כמפורש בגמרא, אך נראה לפי
שבשולחן ערוך הרב (פרק א' מהלכות
תלמוד תורה) הביא מחכמי האמת (בשער
הגלגולים ובשלה"ק ריש חלק תושב"כ ועוד
מקומות) שכל נפש מישראל צריכה לבא
בגלגולים רבים עד ששיג בדיעת התורה
כל מה שאפשר לנשמתו להשיג בפרד"ס
כי זה תיקון שלימות הנשמה להשתלם
בצרור החיים את ה' במקורה אשר
חוצבה משם, ולכן אמרו אשרי מי שבא
לכאן ותלמודו בידו כדי שלא יצטרך

לבא בגלגול לעולם הזה. ממילא לפי זה
כד הדר רב יוסף תמה אביו ואמר לו והרי
אנו היינו בהכנה לערוך הלוויית המת
ומאי חזית שחזרת וקמת לתחיה, ואמר
לו וכו' ושמעתי אומרים אשרי מי שבא
לכאן ותלמודו בידו והלא עדיין לא
השלמנו כל הנוגע לנשמתנו בכל חלקי
התורה ולכן קמנו ושבנו לתחיה להשלים
בידיעת התורה שלנו.

אין התורה מתקיימת אלא במי

שממית עצמו ומשחיר פניו עליה כעורב

ה' אֲלֵהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּהַרְבֵּ לְאֹמַר רַב
לָכֶם שָׁבַת בְּהַר הַזֶּה (דברים א. ו.)

בספה"ק באר מים חיים (דברים אות ו) ה'
אלוקינו דיבר אלינו בחורב לאמר וכו'
על פי מש"כ הרמב"ם (פרק ג' מהלכות
תלמוד תורה הלכה יב) אֵין דְּבָרֵי תוֹרָה
מִתְקַיֵּמִין וכו' בְּאֵלוֹ שְׁלוֹמֵי דִין מִתוֹךְ עֲדוֹן
וּמִתוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה אֲלֵא בְּמִי שְׁמִמִּית
עֲצָמוֹ עֲלִיהֶן וּמַצְעֵר גּוֹפּוֹ תָּמִיד וכו',
ואמרו (עירובין כא ע"ב וכב ע"א) מאי
קוֹצוֹתֵינוּ תַּלְתָּלִים (שיר השירים ה. יא, קוֹצוֹתֵינוּ
תַּלְתָּלִים שְׁחָרוֹת פְּעוֹרָב) וכו' עד במי אתה
מוצא, רבה אמר במי שמשחיר פניו
עליהן כעורב וכו', על כן אמרה עכסה
בת כלב לאביה תִּנָּה לִי בְּרָכָה פִּי אֲרָץ
הַנֶּגֶב נִתְתַּנִּי (יהושע טו. יט) ושנו רבותינו
(תמורה טז ע"א) ארץ הנגב שמנוגב מכל
טובה, אדם שאין בו אלא תורה בלבד
וכו' כי אין התורה נקנית כי אם במי
שמנוגב מכל טובות עולם הזה ומשחיר
פניו עליהן ולא להתענג בתענוגים ועל כן
קרא למקום שניתן התורה בו חורב.

אבל שם במסכת תמורה אמרו רק ותאמר תנה לי ברכה כי ארץ הנגב שמנוגב מכל טובה נתתני ולא הזכירו שם כלל מי שמשחיר פניו עליהן, והרה"ק בעל באר מים חיים סמך על דברי הגמרא במסכת סוטה (יב ע"א) וְלֹא־שָׁחַר אָבִי תְּקוּעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֲלָאָה וְנִעְרָה (דברי הימים א' ד. ה) אשחור זה כלב ולמה נקרא שמו אשחור שהשחירו פניו בתעניות. ממילא עכסה בת כלב שאמרה לאביה תנה לי ברכה כי ארץ הנגב שמנוגב מכל טובה נתתני, אדם שאין בו אלא תורה בלבד, ודאי כוונתה גם למה שאמר רבה במסכת עירובין קווצותיו תלתלים וכו' במי אתה מוצאן במי שמשחיר פניו עליהן כעורב, שהרי כלב אביה היה משחיר פניו בתעניות.

יוסף עליכם ככם באיכות, ובכמות יתרבו לחיות אלף פעמים, זו חכמות בקצבה משל משה, אבל חקב"ה יברך אתכם בלא קצבה
 ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יוֹסֵף עָלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וַיְבָרֶךְ אֶתְכֶם בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם, אֵיכָה אִשָּׂא לְבָדִי טָרְחָכֶם וּמִשְׁאָכֶם וְרִיבְכֶם (דברים א. יא).

במסכת תענית (ה' ע"ב) רב נחמן ורב יצחק הוו יתבי בסעודתא וכו', כי הוו מיפטרי מהדדי אמר ליה רב נחמן לרב יצחק ליברכן מר אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועיף וצמא ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו, אבל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצילו וכשביקש לילך אמר

אילן אילן במה אברכך, אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין, שיהא צילך נאה הרי צילך נאה, שתהא אמת המים עוברת תחתך הרי אמת המים עוברת תחתך, אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך, אף אתה במה אברכך, אם בתורה הרי תורה אם בעושר הרי עושר אם בבנים הרי בנים, אלא יהי רצון שיהו צאצאי מעיך כמותך.

במשל כשבירך האדם להאילן אמר אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין, ומה שלא יברכנו שפירותיו יומתקו פי שנים ויותר ממה שמתוקים המה כעת וכן שצילו יתעבה ויהא נאה יותר מנוי כעת וכן שאמת המים העוברת תחתיו יהיה גדוש יותר וכדו', זה לפי שאמנם בעולם הזה שייך תמיד למעלותא עוד ועוד וכנאמר וְנִתְּנִי לְךָ מִהַלְכִּים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה (זכריה ג. ז) שרק בעולם העליון יש עומדים לא כן בכלל הבריאה שבעולמנו כאן שמהלכים ומוסיפים עוד ועוד, וכוונת פירותיך מתוקין וצילך נאה ואמת המים שבמשל הוא להמשיל צאצאי האדם לפירות מתוקים אלו את זרע צאן קדשים וכברכתו יהי רצון שיהו צאצאי מעיך כמותך כי האדם נברא בשלימות הבריאה וצאצאיו הן המשך שלו וברא כרעה דאבוא ומי יתן שצאצאי האדם לא יחסירו ח"ו ממה שהם ואין שייך לברך בזה שפירות צאן קדשים אלו יומתקו פי שנים ויותר ממה שמתוקים המה מטבע ברייתם ומי יתן שלא יושחת חלילה מתיקותם הטבעית, ממילא לפי

זה בהמעשה הידוע באחד מן הגדולים שכשהשתבח בבנו ואמר עליו יפה כח הבן מכח האב (שבועות מח ע"א וחולין מט ע"ב וסג ע"א) השיב בנו ואמר שהפירוש הוא אשר כל מה שיפה כח הבן הוא בא מכח אביו, ואף שביאור זה נראה כמליצה, אך לפי הנ"ל זה כפשוטו שכוחו של הבן בא מכח האב ממש וכענין שאמרנו בפסוק וְהִבְיָאֵךְ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וְיִרְשָׁתָהּ וְהִיטְבָּךְ וְהִרְבָּךְ מֵאֲבֹתֶיךָ (דברים ל. ה) שלכאורה היה עדיף אם היה כתוב והיטיבך והרבך מכל גויי הארץ שיש בהם בריאים וטובים בגופם והם מרובים, אך לא כן, אלא פירוש והיטיבך והרבך מאבותיך היינו מה שהיטיבך והרבך הוא בא מאבותיך וכענין שנאמר זִכֹּר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וּבְדַבַּר אֱלֹהִים אֲרָבָה אֶת זֶרְעֶכֶם פְּכוּכֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי אֲתֵן לְזֶרְעֶכֶם וְנָחֳלוּ לָעָלָם (שמות לב. יג). ואמנם יהי רצון שיהיו צאצאי מעיך כמותך ולא יחסירו, אך עדיין סוף סוף בכל דבר רוצה כל אדם להיות מוסיף והולך בברכה, אך נראה שהמוסיף והולך הזה יהיה לפי שאומר משה רבינו לישראל ה' אלוקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דיבר לכם, כלומר שבאיכות יוסף עליכם ככם כמו אתם שצאצאי מעיכם יהיו צדיקים כמותכם, אבל בכמות הם יתרבו להיות אלף פעמים, ועוד אומר להם משה זו הכמות הוא משלי אבל הוא יתברך שמו יברך אתכם כאשר דיבר לכם שאמר לאברהם אֲשֶׁר אִם יוֹכֵל אִישׁ לְמָנוֹת אֶת עֹפֶר הָאָרֶץ גַּם זֶרְעֶךָ יִמָּנֶה (בראשית יג. טז).

כשבטובת עין מברך בשר ודם בקצבה, הרי הוא מטיל שלום ואז תבא הברכה משמים באין קצבה ובבנין אריאל (להגאון רבי שאול לווינשטאם מאמסטרדם) ביאר הפסוקים דהנה לכאורה יש בכלל מאתים מנה ואם יברכס הקב"ה בלי קצבה שוב אין צריכים לברכת משה משלו, אבל נראה כי היטיב משה אשר דיבר להם שהוא נוהג בהם לברכס בטובת עין משלו באותו זמן שאין ראויים לברכת הקב"ה שהרי אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא (עוקצין פרק ג' משנה יב) לֹא מִצָּא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּלִי מִחֲזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל אֲלֹא הַשָּׁלוֹם ובעת ההיא הם היו מלאים קטטות ומריבות כמו שאמר משה איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם וברש"י מלמד שהיו טרחנין ובעלי מריבה, אמור מעתה שלא היו ראויין ישראל שבאותו הדור לקבל הברכה מאת הקב"ה שהיא בלא קצבה, לכך התנדב משה לברכס משלו בברכה שיש בה קצבה וביקש עליהם רחמים להסיר קנאת איש מרעהו ולעשות שלום בעולם אז תבא עליהם ברכה עד בלי די משמי קדשו יתברך שמו כאשר דיבר אליהם. הרי כמה נפלא יוצא מדברי הבנין אריאל, שאמנם ברכת בשר ודם הוא בקצבה, אך בטובת עין כשהאחד מברך לזולתו יש בזה להרבות שלום ואז ברכת ה' שבהכרח אין בה קצבה יוכל לחול עליהם. כן בדתנן (יומא כו ע"א) הַפִּסִּי הַשְּׁלִישִׁי חֲדָשִׁים לְקִטְרֹת בָּאוּ וְהַפִּסִּי אָמְרוּ בַּגִּמְרָא תִּנָּא מֵעוֹלָם לֹא שֶׁנָּה אָדָם בָּהּ, מאי טעמא אמר רבי חנינא מפני שמעשרת וכו' משום דכתיב יְשִׁימוּ קִטְרָה בְּאֶפְדֹּךְ (דברים לג. י) וכתוב

בתריה בִּרְךָ ה' חִילוֹ (דברים לג. יא), והנה בשאר זכויות ופייסות כגון בפייס של קרבן התמיד או תרומת הדשן אפשר שאותו כהן יזכה ביותר מפעם אחת, לא כן בקטורת היינו עשירות שלא יזכה בה יותר מפעם אחת, והא גופא קשיא לישבק עשירות שוב ושוב לכהן אחד על פי הפייס כי על פי ה' הוא הגורל ואולי מגיעו יותר מפעם אחת שהרי גם זו היא זכיה כשאר כל הזכויות דשבקינן לכהן אחד למיזכי בהו כמה פעמים על פי הגורל. אלא צריך לומר שהרי מה שקטורת היא מעשרת למדו מהכתוב ישימו קטורה באפך ברך ה' חילו, ואם השי"ת בכבודו ובעצמו כביכול הוא המברך את חילו של כהן זה, הרי ודאי מדובר בעשירות אמיתית, והרי עשירות אמיתית ודאי לא תהיה בעשירות כפשטיה שהרי אם יש לו מנה רוצה מאתים וכן זומא אומר (אבות פרק ד' משנה א) אֵיזָהוּ עֶשִׂיר הַשְּׁמֵת בְּחֶלְקוֹ וְלֹא יִתְכַן שֶׁהַקְטוֹרֶת לִשְׁם עֲשִׂירוֹת בְּתִרְתִּי תִגְרוֹם עֲשִׂירוֹת יוֹתֵר מִבְּפֶעַם אַחַת שֶׁהָרִי בְּפֶעַם אַחַת דִּוִּי לְעֲשִׂירוֹת אֲמִיתִית בַּחֲנִית אֵיזָהוּ עֶשִׂיר וְכו', ועל כן מעולם לא שנה אדם בקטורת. הרי ברכת ה' היא בלא קצבה ואין צריך לזה ב' פעמים עשירות.

מגרעת בחסרון האות יו"ד

הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנָבִיִּים וַיִּדְעוּם לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁיכֶם בְּרָאשֵׁיכֶם (דברים א. יג).

ברש"י וְאֲשִׁיכֶם חסר יו"ד, למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם שהיה להם למחות ולכוין אותם

לדרך הישרה, ע"כ. הרי מגרעת בחסרון האות יו"ד ללמד שאשמש של ישראל בראשי הדיינים, כן ברוקח על הפסוק וַיִּסְעוּ מֵאֵלּוּשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרִפְדִּים (במדבר לג. יד), וַיִּסְעוּ מֵאֵלּוּשׁ וַיַּחֲנוּ בְּרִפְדִּים וְלֹא הָיָה שָׁם מִים לָעֵם לְשָׁתוֹת (רפידים חסר יו"ד, קרי ביה רף ידם מן המצוות שקיבלו במרה ורפו מן התורה (בבכורות ה' ע"ב מאי לשון רפידים וכו' רבי יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה וכן הוא אומר בירמיה מז. ג, לֹא הָפְנוּ אֲבוֹתַי אֶל בְּנֵים מִרְפִּיּוֹן יָדִים). וַיַּחֲנוּ בְּרִפְדִּים וְלֹא הָיָה שָׁם מִים לָעֵם לְשָׁתוֹת, אם רפידים שריפו עצמן מדברי תורה, ממילא לא היה שם מים לעם הם אותם פשוטים שריפו עצמן מן התורה, להם לא היה מים אין מים אלא תורה (בבא קמא פב ע"א). עוד עיין מה שכתבנו על הפסוק וְהִנָּשְׂאָם הֵבִיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְגו' (שמות לה. כז) מה שברש"י שם לפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם, והנשאים כתיב.

ואשמש ראשי תיבות ארון שולחן מזבח מנורה שהיו במקדש, בראשיתם ששם תזא יושבת הסנהדרין גדולה **הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנָבִיִּים וַיִּדְעוּם** לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁיכֶם בְּרָאשֵׁיכֶם (דברים א. יג).

ברש"י וְאֲשִׁיכֶם חסר יו"ד, למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם שהיה להם למחות ולכוין אותם לדרך הישרה. הנה אם אשמש חסר יו"ד, הרי הכלים שהיו במקדש הם ארון שולחן מזבח מנורה ראשי תיבות אשמ"ם, ושם בלשכת הגזית שבבית המקדש היתה סנהדרין גדולה וכדתנן (סנהדרין פו ע"ב) שְׁלֹשָׁה בְּתֵי דִינִין הָיוּ שָׁם, אֶחָד יוֹשֵׁב עַל

ראשי תיבות שולחן מזבח מנורה שגלו,
אבל ארון במקומו נגנו.

ובמסכת מכות (כד ע"ב) שוב פעם אחת היו
רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי
יהושע ורבי עקיבא עולין לירושלים כיון
שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון
שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית
קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ורבי
עקיבא מצחק, אמרו לו מפני מה אתה
מצחק אמר להם מפני מה אתם בוכים,
אמרו לו מקום שכתוב בו וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת
(במדבר א. נא) ועכשיו שועלים הלכו בו ולא
נבכה (בתמיה), אמר להן לכך אני מצחק
דכתיב וְאֶעֱיֵדָה לִי עֲדִים נֶאֱמָנִים אֶת אֹרֶיָּה
הַכֹּהֵן וְאֶת זִכְרֵיהֶן בֶּן יִבְרָכְיָהוּ (ישעיה ח. ב)
וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה
במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא
תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו
של אוריה, באוריה כתיב לִכֶּן בְּגִלְלָכֶם
צִוִּין שְׂדֵה תַחֲרֹשׁ וגו' (מיכה ג. יב), בזכריה
כתיב עַד יֵשְׁבוּ זִקְנִים וְזִקְנוֹת בִּרְחוֹבוֹת
יְרוּשָׁלַם (זכריה ח. ד), עד שלא נתקיימה
נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא
תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו
שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו
של זכריה מתקיימת, בלשון הזה אמרו לו,
עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו.

הנה גם רבי עקיבא ידע שעל ירושלים יש
להתאבל ולכן כיון שהגיעו להר הצופים
קרעו כולם בגדיהם גם רבי עקיבא. כיון
שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא
מבית קדשי הקדשים, יצא מבית קדשי
הקדשים כלומר ששם הוא לא היה כי

פֶּתַח הַר הַבַּיִת וְאֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח
הָעֶזְרָה וְאֶחָד יוֹשֵׁב בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית.
ממילא בבית המקדש שהיה אשמ"ם
היינו ארון שולחן מזבח מנורה, שם תהא
יושבת הסנהדרין גדולה בראשיכם הוזה.

ובמשנה מסכת יומא (נג ע"ב) מְשַׁנִּיטֵל אֲרוֹן
אֶבֶן הַיְתָה שֶׁם מִימּוֹת נְבִיאִים רְאִשׁוֹנִים
וְכו', ובגמרא משנגנו לא קתני אלא
משניטל, תנן כמאן דאמר ארון גלה
לבבל דתניא רבי אליעזר אומר ארון
גלה לבבל שנאמר וְלִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה שְׁלַח
הַמֶּלֶךְ בְּבוֹכְדָנָאצַּר וַיִּבְאֵהוּ בְּבִלָּה עִם כָּלִי
חֲמֻדַּת בֵּית ה' וַיִּמְלֹךְ אֶת צִדְקִיָּהוּ אָחִיו
עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם (דברי הימים ב' לו. י), רבי
שמעון בן יוחאי אומר ארון גלה לבבל
שנאמר לֹא יִתֵּר דָּבָר אֲמַר ה' (ישעיה לט. ו),
רבי יהודה אומר ארון במקומו נגנו
שנאמר וַיֵּרָאוּ רְאִשֵׁי הַכֹּהֲנִים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל
פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יָרָאוּ הַחוּצָה וַיְהִי שֶׁם עַד
הַיּוֹם הַזֶּה (מלכים א' ח), ופליגא (הא דארון
גלה לבבל) דעולא דאמר עולא שאל רבי
מתיא בן חרש את רבי שמעון בן יוחאי
ברומי וכי מאחר שרבי אליעזר מלמדנו
פעם ראשונה ושניה (כלומר משני מקראות)
ארון גלה לבבל וכו' אתה מאי אתה
אומר, אמר לו שאני אומר ארון במקומו
נגנו שנאמר וַיֵּאָרְכוּ הַכֹּהֲנִים וְגו' (מלכים א' ח.
ח), וַיֵּאָרְכוּ הַכֹּהֲנִים וַיֵּרָאוּ רְאִשֵׁי הַכֹּהֲנִים וְגו' וַיְהִי שֶׁם עַד
הַיּוֹם הַזֶּה, אמר ליה רבה לעולא מאי
משמע, דכתיב וַיְהִי שֶׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה,
ע"כ. הרי דעה חזקה ואיתנה שארון
במקומו נגנו, ממילא זהו שבמגילת איכה
על זה הָיָה דָוָה לִבְנוֹ עַל אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינָיו
עַל הַר צִוִּין שֶׁשָּׁמָּם (איכה ח. יז-יח), שם"ם

אמר לו הקב"ה חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה, ואימתי הודיעו, כשבא למשוח את דוד וַיֵּרָא אֶת אֱלִיָּאב וַיֹּאמֶר אֵיךְ נִגַּד ה' מִשִּׁיחוֹ (שמואל א' טז. ו) אמר לו הקב"ה ולא אמרת אנכי הרואה, אֵל תִּבֹּט אֶל מֶרְאֵהוּ (שמואל א' טז. ז, וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל אֵל תִּבֹּט אֶל מֶרְאֵהוּ וְאֵל גְּבִה קוֹמְתוֹ כִּי מֵאַסְתִּידוּ כִּי לֹא אֲשֶׁר יֵרָאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יֵרָאֶה לְעֵינַי וְה' יֵרָאֶה לְלִבּוֹ, ע"כ. כן ברש"י על הפסוק וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה' (במדבר כו. ה) נתעלמה הלכה ממנו וכאן נפרע ממנו על שנטל עטרה לומר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי.

והנה לא רק הלכה זו שאל משה מעם ה', שהרי עוד שאל וכבתרגום יונתן על הפסוק עָמְדוּ וְאֲשַׁמְעָה מֶה יֵצֵא ה' לָכֶם (במדבר ט. ח) הֲיֵין הוּא חֹד מֵאַרְבָּעָה דִּינִין דָּעֵלוּ קָדָם מֹשֶׁה נִבְיָא וְדִן יִתְהוֹן עַל מִימְרָא דְקוּדְשָׁא, ומה שבשביל שנטל עטרה נעלם ממנו ענין נחלת בנות צלפחד דוקא ולא עונש מקושש או דין פסח שני לאנשים שהיו טמאים לנפש אדם שגם אלו נעלמו ממנו, נראה שעל שנטל עטרה ואמר תקריבון אלי לכן הוא עצמו ויקרב משה את משפטן, ויקרב כנגד תקריבון, וזהו גם שרש"י מביא ראיה משמואל שאמר אנכי הרואה וירא את אליאב ולכן אל תבט אל מראהו רְאִיָּה כִּנְגֵד רְאִיָּה, אל תבט אל מראהו בשביל שאמר אנכי הרואה.

ואפשר לצרף הכל ולומר שבשעה שוֹתְקָרְבָנָה בְּנוֹת צִלְפָּחַד (במדבר כו. א) דוקא אז נתעלמה ממנו הלכה על שאמר תקריבון אלי, לפי שלשופטי העם אשר

הוא היה רק לא במקום קדשי הקדשים, כי כאן נראה בחוש ששועל יוצא מבית קדשי הקדשים לא להיותו שם כיון שארון במקומו נגנז ולא היו שם שועלים, כי מה שהיה דוה לבנו וחשכו עינינו זה דוקא על הר ציון ששמם שנחסר משם שולחן מזבח מנורה ורק שם בהר ציון שועלים הלכו בו אך לא במקום המיוחד בבית קדשי הקדשים.

וממשיך רבי עקיבא לנחמם ואומר להן לכך אני מצחק שתלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה וכמו שנבואת אוריה לכן בגללכם ציון שדה תחרש נתקיימה כן מתקיימת נבואת זכריה עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, זקנים כולל את זקני הסנהדרין וכו' ואף המשך הפסוק מדבר מצדיקים, שאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן (פסחים סח ע"א) עתידים צדיקים שִׁיחִיו מתים שנאמר עד יִשְׁבוּ זִקְנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעָנְתוֹ בִּידוֹ מֵרֵב יָמִים וְכָתִיב וְשָׁמַת מִשְׁעָנְתִּי עַל פְּנֵי הַנֶּעֱר (מלכים ב' ד. כט, וַיֹּאמֶר לְגִיחִי חֲגֹר מִתְּנִיד וְקַח מִשְׁעָנְתִּי בִידְךָ וְלֵךְ כִּי תִמְצָא אִישׁ לֹא תִבְרָכְנוּ וְכִי יִבְרָכְךָ אִישׁ לֹא תִעָנֶנּוּ וְשָׁמַת מִשְׁעָנְתִּי עַל פְּנֵי הַנֶּעֱר. בלשון הזה אמרו לו, עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו.

על שאמר תקריבון אלי נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד עד שויקרב משה את משפטן וְהַדְבֵּר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרִיבוֹן אֵלַי וְשִׁמְעֵתִיו (דברים יז. ו).

ברש"י תקריבון אלי, על דבר זה נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד, וכן שמואל אמר לשאול אֲנֹכִי הִרְאֵה (שמואל א' ט. יט)

ודאי היו אנשים חכמים וידועים אמר משה שהדבר אשר יקשה מכם תקריבון לכן נענש כאשר ותקרבנה בנות צלפחד, שאף בשאלת בנות צלפחד שאינן בתלמוד תורה כשופטי העם אנשים חכמים ונבונים וידועים נתקשה משה עד שהיה צריך לויקרב משה את משפטן לפני ה', ויקרב דוקא.

ותא חזי כמה מוסר יש לנו ללמוד מכך, כי אם האיש משה שהתורה מעידה עליו שהוא עָנוּ מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה (במדבר יב. ג) נענש כביכול על שאמר והדבר אשר יקשה מכם וגו', אנן אזובי קיר בדעתנו הקצובה אף לא במעט מזעיר אל מול דעתו הגדולה של משה רבינו שלמד תורה מפי הגבורה והיה עניו מאד מכל האדם ונענש על שנהג עליון על שופטי העם, מה נעני אבתריה.

רש"י הניח מסקנת הגמרא שזכו בנות צלפחד ונכתבה פרשת נחלות על ידן

וכל אשר אמרנו הוא טוב להבנת הרש"י כאן שפי' בשם הספרי והניח את מסקנת הגמרא במסכת סנהדרין (ח' ע"א) והדבר אשר יקשה מכם אמר רבי חנינא ואיתימא רבי יאשיה על דבר זה נענש משה שנאמר ויקרב משה את משפטן לפני ה', מתקיף לה רב נחמן בר יצחק מי כתיב ואשמיעכם, ושמעתיו כתיב, אי גמירנא גמירנא ואי לא אזלינא וגמירנא, אלא כדתניא ראויה פרשת נחלות שתיכתב על ידי משה רבינו אלא שזכו בנות צלפחד ונכתב על ידן וכו', וכן תמה במהרש"א שם על שרש"י הניח מסקנת הגמרא, ולפי

שאמרנו מתיישב שבהה אמינא שבגמרא על דבר זה נענש משה רבינו היינו על שאמר והדבר אשר יקשה מכם אבל אין הכוונה שבשביל שאמר תקריבון נענש בויקרב משה ובתקרבנה בנות צלפחד קירוב נגד קירוב, מה שאין כן מסקנת הגמרא שראויה פרשת נחלות שתיכתב על ידי משה רבינו אלא שזכו בנות צלפחד ונכתב על ידן שאמנם לא הניח רש"י אלא בא להוסיף קירוב נגד קירוב כנ"ל.

אך עדיין מה אעשה שכפירוש רש"י בחומש כן ברש"י שבגמרא, על דבר זה שנטל שררה לעצמו לומר תקריבון אלי, שהיה לו לומר תקריבון לפני השכינה.

הכרת הטוב לשבט לוי על שלא היו במרגלים
וְאֶתְּחָה מִכֶּם שְׁנַיִם עֹשֶׁר אֲנָשִׁים אִישׁ
אֶחָד לְשִׁבְטוֹ (דברים א. כג).

ברש"י מגיד שלא היה שבט לוי עמהם, ותמה הרא"ם וזה לשונו, בלאו קרא דשנים עשר תיפוק ליה מקראי דפרשת שלח שמנה כל נשיאי השבטים ונשיא שבט לוי לא נמנה בכללם. ובגור אריה תירץ המהר"ל וזה לשונו, אף על גב דכבר ידענו שלא היה שבט לוי עמהם, הכי פירוש, מגיד לך הכתוב שבט שלהם שלא היו עמהם ולא חטאו ואילו ממקרא דפרשת שלח לא בא הכתוב לספר בשבח שלהם, אבל השתא מגיד לך הכתוב שבט שלהם וזה הרבה. מה שכתב המהר"ל וזה הרבה, לא שהגדת השבח הוא הרבה וממילא הוא שייך רק באדם גדול שיהיה מגיד השבח, אלא וזה הרבה מצד שלהגיד

בשבח הוא דבר פשוט, וכבהפטרות זה הפרשה ידע שור קנהו וַחֲמֹר אָבוֹס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עָמִי לֹא הִתְבּוֹנֵן (ישעיה א. ג) ובמצודת דוד בא"ד, החמור הזה עם שהוא סכל ביותר עם כל זאת יודע הוא מקום האבוס של בעליו והולך שמה להנאתו וכו', עמי לא התבונן, עם שהמה עמי ואני בעזרתם עם כל זאת לא יתבוננו וכו' ואינם אפילו כחמור הזה המכיר בטובה. הכרת הטוב הוא הרבה לפי שפשוט שהוא מחוייב המציאות שהרי אפילו החמור הסכל מכיר בטובה.

כֵּן אִמְרָנוּ בְּרִשׁ"י עַל הַפְּסוּק וַיַּעַשׂ בֵּן אֶהֱרֹן (במדבר ת. ג) להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. דהנה הוא אהרן האיש אשר אֶבְחָר בּוֹ מִטְּהוֹ יִפְרָח (במדבר יז. כ) ובזכותו היה עמוד הענן המעיד על השראת השכינה בישראל, וכי יעלה חס ושלוש על דעת מאן דהו לומר שאהרן בחיר ה' שינה אף במשהו ממה שנצטווה, אלא ויעש כן אהרן בא לומר שבחו שאף שידוע ודאי שאין אהרן משנה ממה שנצטווה אך עם כל זאת צריך להעריך ולכבד ולהכיר טובה על מעשה טוב, להגיד שבחו הגם שברור שלא שינה, כי באמירת השבח יש הכרת הערכה ומעין תודה.

כֵּן בַּפְּסוּק דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּשֻׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת בֵּין מִגְדָּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צֶפֶן נִכְחוּ תַּחְנוּ עַל הַיָּם וְאָמַר פְּרַעַה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאַרְצָן וְגו' וַיַּעֲשׂוּ בֵּן (שמות יד. ב-ג-ד) שפי' רש"י ויעשו כן להגיד שבחן ששמעו לקול משה ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו, אנו

ושו"ר בזוהר חדש בראשית שָׁאֵל רַבִּי יִצְחָק לְרַבִּי אֱלֵעָזָר וְכו' הָאֵי דְאָמַר קְרָא וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב (וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם כִּי טוֹב, וַיֵּרָא אֱלֹהִים לִיבִשָּׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה חַמִּים קְרָא יָמִים וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב, וַתּוֹצֵא אֶרֶץ דְּשָׁא וְגו' וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב, וְלִמְשָׁל בָּיִם וּבְלִילָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאָדָם וּבֵין הַחֲשׂוֹךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב, וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים וְגו' וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב, וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיֵּת הָאָרֶץ לְמִנָּה וְגו' וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב, וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וַהֲנֶה טוֹב מְאֹד, בְּרִאשִׁית א. ד-יב-יח-כא-כה-לא), אֵי קוֹדֶם הַפְּעוּלָה הָיָה, יָאוּת הוּא וְשִׁפּוּר, אֵלָּא מָה דְאָמַר לְאַחַר הַפְּעוּלָה, מִשְׁמַע דְּלֹא הָיָה יָדַע קוֹדֶם לְכֵן עֵינָךְ הַפְּעוּלָה וְתִיקוּנָהּ וַיִּפְּיָהּ וּכְשֶׁהִיְתָה הַפְּעוּלָה נִגְמְרָת מִשְׁמַע דְּהוּא מַעֲשִׂין בָּהּ כְּמוֹת שְׁהִיא עוֹמֶדֶת וְאֵי הוּא אוֹמֵר כִּי טוֹב דְּכִתִּיב וַיֵּרָא וְאַחַר כֵּן אָמַר כִּי טוֹב וְכו', עַד דְּהוּ יִתְבִּי חֲמוֹ לְרַבִּי אַבָּא דְּהוּ אָתִי, אָמַרִי מִמְּאֲרִיחוֹן דְּמִתְנִיתִין אָתִי, קָרִיבֻ גְבִיָּה שְׁאִילוֹ הָאֵי שְׁאִילָתָא, אָמַר כֵּן פֶּסְקוּ מְאִירֵי דְּמִתְנִיתִין דְּכָל מָה דְּעָבַד קוֹדֶשָׁא בְּרִידָה הוּא עָבַד לִיָּה בְּפִיקוּדוֹי עַל יָדָא דְאִמְצָעִי, אָמַר לְאַרְעָא עֲבִידִי כֵּן, עָבַדְתָּ כְּמָא דְאַתְּפִקְדִּית וְלֹא שְׁנִיָּא מִיָּנִיָּה, אָמַר לְמִיָּא עֲבִידִי כֵּן וְעָבַדוּ מִיָּא עֲבִידְתְּהוֹן דְאַתְּפִקְדוּ וְלֹא שְׁנוּ מִיָּנִיָּה וְכֵן לְרִקְעָא כֵּן כִּי הָאֵי גְּוֹנָא,

וְכִד הָיָה עֶבֶד שׁוֹם חֵד מִנְהוֹן עֲבִידְתִּיהִ
בְּמֵא דְאֶתְפֻקֵּד הָיָה חָזִי לִיה קוֹדֶשָׁא בְּרִיד
הוּא דְעֶבֶד בְּהוּא גְּוֹנָא דְפֻקֵּד לִיה וְהוּא
מְשַׁבַּח לִיה הָהוּא עוֹבְדָא, הָדָא הוּא דְכְּתִיב
וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב בְּלוֹמֵר וַיֵּרָא בְּאוֹתוֹ
הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂאוּהוּ כְּמוֹ שֶׁצָּוָה וְהָיָה אוֹמֵר
כִּי טוֹב בְּלוֹמֵר כִּי טוֹב עָשָׂה כְּמֵה שֶׁנֶּצְטָוָה וְהוּ
וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּלָהוּ
(כל הדרכים שנתפרשו מהו וירא כי טוב) שְׁפִיר
אָמְרוּ וְהָיָה מְלָה שְׁפִיר מְבוֹלְהוֹן.

הקב"ה מגיד מראשית אחרית

וַיִּפְנֵנו וַיַּעֲלֵנו הַהֲרָה וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכָּל
וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ (דברים א. כד).

ברש"י עד נחל אשכול מגיד שנקרא על
שם סופו. כלומר על אדות הָאֶשְׁכָּל אֲשֶׁר
בְּרֵתוֹ מִשֵּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר יג. כד) נקרא
כֵּן עֲדִיין קודם שכרתו משם את
האשכול, מגיד שנקרא על שם סופו,
והמגיד הזה הוא לפי שכבר מעת ומזמן
שויפנו ויעלו ההרה, כבר אז היה נקרא
נחל אשכול, ויבואו עד נחל אשכול
וירגלו אותה, נחל אשכול היה נקרא כֵּן
עֲדִיין קודם כריתת האשכול וכדברי
האווהחה"ק על הפסוק לְמָקוֹם הַהוּא קָרָא
נַחַל אֶשְׁכָּל עַל אֲדוֹת הָאֶשְׁכָּל אֲשֶׁר
בְּרֵתוֹ מִשֵּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פִּירוּשׁ הַקִּבְ"ה
קודם לכן כתב וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכָּל
(במדבר יג. כג) על שם העתיד כי הוא מְגִיד
מִרְאשִׁית אַחֲרִית (ישעיה מז. י).

וקריאה על שם העתיד שייך בהקב"ה
שקורא כֵּן כי הוא יתברך שמו מגיד

מראשית אחרית, ובדרך צחות מה שברש"י
מגיד שנקרא על שם סופו, פירוש מגיד
היינו הקב"ה שהוא מגיד מראשית אחרית,
אף בנחל אשכול הוא המגיד שנקרא על
שם סופו. וראינו קריאה על שם העתיד
בלידת יהודה ונתאמר הפעם אוֹדָה אֶת ה'
עַל בֶּן קִרְיָא שָׁמוֹ יְהוּדָה (בראשית כט. לה)
דאמר רב חנני בר ביזנא אמר רבי שמעון
חסידא (סוטה י"ע"ב) יוסף שקדש שם שמים
בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו
של הקב"ה דכתיב עדות ביהוסף שָׁמוֹ (תהלים
פא. ו) יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא
זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה. מה
שעדות ביהוסף, ודאי שהקב"ה הוא זה
שהוסיף ליוסף אות משמו יתברך כי רק
הקב"ה כביכול יודע מקידוש ה' הנעשה
לא בגלוי אלא בסתר וממילא השכר
בהוספת האות נעשה ודאי על ידי הקב"ה
באשר כולי עלמא לא היו ידעי מקידוש
שם שמים בסתר זה, גם מפורש בפסוק
שהקב"ה הוסיף לו את האות שנאמר
עדות ביהוסף שמו, הקב"ה אשר שם
אותו הוא עשאו עדות ביהוסף, מה שאין
כֵּן יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא
ובגלוי ולכן הוא מפורסם לכול, הרי מה
שזכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה אין
צריך שהקב"ה יתברך שמו הוא הקורא כֵּן,
כי אחר שקדש את ה' בפרהסיא אין צריך
שיהא נקרא שמו יהודה על ידי הקב"ה כי
אף קודם לכן ותקרא אמו את שמו
יהודה, רק ביוסף אחרי שקדש שם שמים
בסתר ואין לו פרהסיא אז בא כביכול מי
שבמעשה זה נתקדש שמו יתברך שמו
והוא שילם שכרו והוסיף לו אות משמו,
אבל אם מקדש שם שמים בפרהסיא אז

שייך שישולם שכר על ידי שיהיה נקרא על שם הקב"ה על ידי כולי עלמא, וזהו ההבדל בין יוסף שנוסף לו אות על ידי הקב"ה ובין יהודה שכבר נקרא כן על ידי אמו עוד קודם שנתקדש שמו יתברך.

וכו' שאז הם ישראל. והנה מה נפלא שמגיד דבריו ליעקב בתהלים דברו חסר כתיב, ממילא נמצא אשר מגיד דברו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל בגימטריא מגיד מראשית אחרית.

וכשנאמר למקום ההוא קרא נחל אשכול ומי הוא הקורא הלא הוא הקב"ה המגיד מראשית אחרית הוא הקורא אף שעדיין כל זמן שלא כרתו משם בני ישראל את האשכול לא היה ידוע מכך, ולמקום ההוא קרא נחל אשכול הקב"ה קרא כן כמו על בן קרא שמו לו (בראשית כט. לד) שהביא רש"י ממדרש אגדה ששלח הקב"ה את גבריאֵל והביאו לפניו וקרא לו שם זה וכו', כן למקום ההוא קרא נחל אשכול, הקב"ה קרא וכו'. ושהמגיד מראשית אחרית הזה הוא קודשא בריך הוא יתברך שמו המגיד, הנה הוא גם מגיד דברו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל (תהלים קמו. ט), ובהתבוננות מה שמתחילה מגיד לשם יעקב ואחר כך משפטיו לשם ישראל, אפשר כי מגיד לשון המשכה כמו גוד אחית גוד אסיק, והקב"ה מגיד וממשיך את דברו שהבטיחו כשהיה בשם יעקב כגון מה שאמר לו הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך והיה זרעך בעפר הארץ וגו' והנה אנכי עמך ושמרתיו בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך (בראשית כח. יג-יד-טו), ודברו זה נמשך ונתקיים ומתממש לכשיהיו בשם ישראל כגון במעמד הר סיני מתן תורה חוקיו ומשפטיו לישראל

ליוסף הוסיפו את משמו של הקב"ה ואינה כשם שקרא לו אביו ולכן אותה את אינה באפוד ובענין יוסף שהוסיפו לו אות לעומת יהודה שכולו כבר משעת לידתו נקרא על שם הקב"ה, הנה לשון הגמרא (סוטה י ע"ב) יוסף שקדש שם שמים בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה דכתיב עדות ביהוסף שמו, יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה. ביהודה כל שמו של הקב"ה יתברך שמו ואילו ביוסף אחר שהוסיפו לו את היהוסף יש עדיין ג' אותיות משמו יתברך ביהוסף, ואם כן למה הזכירו רק אות אחת שהוסיפו לו. וגמרא זו נכפלה בהמשך מסכת סוטה (לו ע"ב) ושם הכל מתבאר יפה, שלעיל מינה בגמרא (לו ע"א) שתי אבנים טובות היו לו לכהן גדול על כתפיו אחת מכאן ואחת מכאן ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהם ששה על אבן זו וששה על אבן זו וכו', וחמישים אותיות היו, עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו וכו', ובהמשך (שם ע"ב) ואלא מאי אני מקיים פתולדתם (שמות כח. י, ששה משמתי על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית פתולדתם), כשמותן שקרא להן אביהן ולא כשמות שקרא להן משה, ראובן ולא ראובני שמעון ולא שמעוני וכו', ובהמשך הגמרא הקשו הני חמישים אותיות (בתמיה), חמישים נכי חדא הויין, אמר רבי יצחק,

יוסף הוסיפו לו אות אחת שנאמר עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים, מתקיף לה רב נחמן בר יצחק כתולדותם בעינן, אלא כל התורה כולה בנימן כתיב והכא בנימין שלם כדכתיב וְאָבִיו קָרָא לוֹ בְּנִימִין (בראשית לה. יח). ממילא אין הפירוש שיוסף זכה לאות אחת משמו של הקב"ה וביחד עם הו"ד וא"י הרי רק שלוש מה שאין בן יהודה שזכה לארבע אותיות משמו יתברך, אלא כך יתפרש הגמרא, יוסף זכה והוסיפו לו אות אחת, הוסיפו בדוקא כלומר שאותה אות באה רק בתוספת מה שאין בן יהודה זכה ומשעת לידתו נקרא כולו על שמו של הקב"ה ולא שהוסיפו לו, וההבדל בין אם הוסיפו ובין אם נקרא בן מלידתו יהיה בענין אבני האפוד שכתולדותם בעינן, נמצא ביוסף כיון שהוסיפו בלבד ולא שמלידתו שמו יחוסף, לכן האות ה"א שביחוסף אינה באבני האפוד שהרי כתולדותם בעינן כשמות שקרא להן אביהן, אבל יהודה שמלידתו נקרא כולו על שמו של הקב"ה ולא ששמו יתברך מוסף ביהודה, הרי השם יהודה הוא כתולדותם ונכתב באבני האפוד.

יוסף דעת יוסף מכאוב

וכענין הוסיפו שהוא בתוספת אמרנו בדברי שלמה המלך יוסף דעת יוסף מְכָאֹב (קהלת א. יח), שאם משמים צריך האדם לידע איזה דבר כי לולא זאת יפול ברע כשלא נגזר עליו רח"ל, אז הקב"ה אינו מניחו ליפול ומגלגלין זכות על ידי זכאי ומשמים יסדרו שאותה ידיעה שהוא צריך לידע כדי להינצל או להצליח בדבר וכדו', אותה ידיעה תהא מגעת

אליו, אבל המנסה בעצמו להיות מוסיף דעת על ידי שמחפש לשמוע כל מיני מה שנקרא מְקוּהָ נִייעס רכילות לשון הרע והוצאת שם רע וכענין מוזרות בלבנה (סוטה ר"ע"ב) וכסבור שעל ידי שמיעת אלו הנניעס הוא יוסיף דעת, לזה אומר שלמה המלך שעל ידי זה הדעת המיותר יוסיף אותו אדם מכאוב, כי מתוך כל רבות הדברים שישמע ואין הוא צריך לדעתם, אולי יש בתוכם אחד מני אלף שמשמים הוא צריך לידע לענייניו וכעת אותה ידיעה בטלה באלף כי איך יברר את אותו אחד מאלף האמיתי הקשור אליו, וזהו יוסף דעת כלומר שהוא בתוספת יותר ממה שמשמים צריך להיות בידעתו, אז ודאי יוסף מכאוב כזה שהיה חוסך מעצמו אם לא היה מוסיף דעת בתוספת מיותרת שאין צריך לה.

בעת נתינת שם לתינוק נכנס רוח

נבואה בחורים לקבוע שם המתאים לילוד

עוד בזה הענין בהידוע משער הגלגולים (הקדמה כג) בזה הלשון, וְנִמְצָא כִּי בְּאֶשֶׁר נוֹלַד הָאָדָם וְקוֹרְאִים לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ שֵׁם אֶחָד הָעוֹלָה בְּדַעְתָּם אֵינוֹ בְּאֶקְרָאִי וּבְהִידְמֵן, כִּי אִם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשִׁים בְּפִיו הַשֵּׁם הַהוּא הַמְכָּרָח אֶל הַנְּשָׁמָה הַהִיא כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב אֲשֶׁר שֵׁם שְׁמוֹת בְּאֶרֶץ (תהלים מ. ט) וכו', הנה ביהודה נקרא כך על שם העתיד שיקדש שם שמים בגלוי כנ"ל שזכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה על שקדש שם שמים בפרהסיא, והרי בעת לדתה כשאמרה לאה הפעם אוֹדָה אֶת ה' על כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה (בראשית כט. לה) עדיין לא קדש

שם שמים בגלוי אלא על שם העתיד, וזה הרוח נבואה בהורי הילד.

דמות דיוקן יעקב נראתה ליוסף ואמר לו עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם ולפי זה הנה בהמשך הגמרא תנא דבי רבי ישמעאל אותו היום יום חגם היה וכו' וְתַתְּפֹשֶׁהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר וגו' (בראשית לט. יב) באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו, יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שימחה שמך מביניהם וכו', ולכאורה מה מקום אבני אפוד לכאן. אלא שכך אמר לו, אם יקדש שם שמים עכשיו בסתר לא די שזכה אבל רק הוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה ולכן לא תהא האות ה"א של ההוספה נכתבת באפוד שהרי כתולדותם בעינן, אבל אם חלילה לא יקדש שם שמים אף לא בסתר, כי אז עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שבאותן אבנים ימחה שמך לגמרי מביניהם וכו' באם חלילה לא יעמוד בנסיון.

משה כשהזכיר לישראל מעה את המקומות שהכעיסו לפני המקום, אך את דברי המרגלים עצמן לא הזכיר וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִזִּבְחֵי הָאָרֶץ וַיִּזְרְדוּ אֵלֵינוּ וַיֵּשְׁבוּ אֶתְנֵנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ, וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וְתִמְרוּ אֶת פִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם, וְתִרְגְּנוּ בְּאֲהֲלֵיכֶם וְתִאמְרוּ בְּשִׁנְאָת ה' אֶתְנֵנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו', אָנָּה אֲנַחְנוּ עֲלִים אֲחֵינוּ הַמָּסוּ אֶת לִבְבָנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרֶם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בְּשָׂמַיִם וְגַם בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם (דברים א. כה-כו-כז).

ברש"י ויאמרו טובה הארץ מי הם שאמרו טובתה, יהושע וכלב. ולהבין, שהרי על הפסוק אֵלֶּה הַדְּבָרִים (דברים א. א) כבר פי' רש"י לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן וכו', ואם כן למה לא הזכיר גם דברי המרגלים שאמרו אֶפְסָס כִּי עַז הָעָם וגו' וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכָל וגו' וַיֵּצִיאוּ דַּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ וגו' (במדבר יג. כח-לא-לב) ומכל דברי המרגלים הזכיר משה רבינו בתוכחתו רק את דברי יהושע וכלב וכן הוכיח לישראל רק את חטא עצמן ולא אבייתם לעלות וגו' ולא הזכיר דברי המרגלים כלל.

ואפשר לפי שאם בתוכחה עסקינן אם כן מה להוכיח אנשים מרגלים שכבר מתו במגפה בחטאם, ומשה הזכיר רק דבריהם הטובים של יהושע וכלב שחיו מן האנשים ההם, ומה שהוכיח לבני ישראל שאמרו אנה אנחנו עולים אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו ערים גדולות ובצורות בשמים וגם בני ענקים ראינו שם, לא שהזכיר דברי המרגלים בחטאם, אלא רק את חטא ישראל שאמרו שהמרגלים המסו לבבנו וגו'. ואם תאמר והרי גם דור המדבר כבר מתו ולמה הזכיר חטא אנשי הדור שנאמר בהם וְתִרְגְּנוּ בְּאֲהֲלֵיכֶם וְתִאמְרוּ בְּשִׁנְאָת ה' אֶתְנֵנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֶתְנֵנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ (דברים א. כז) ולמה אחר שמתו הוכיח להנשארים, לא כן, כי אמנם המרגלים כבר מתו אבל פעולת המסת לב אחיהם נותר עדיין גם

אחר שדור המדבר מתו ובפרט שאמנם במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמִעֵלָּה אֲשֶׁר הִלִּינֶתֶם עָלַי (במדבר יד. כט), אבל למי אשר בחטא המרגלים היו פחות מבן עשרים שנה, גם בהם היה שייך המסת הלב והם הרי לא מתו. וכן אמר משה לבני גד ולבני ראובן וְלָמָּה תִּנְיָאוּן אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרֵי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם, כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשַׁלְחִי אֹתָם מִקֶּדֶשׁ בְּרַנֵּעַ לְרֵאוֹת אֶת הָאָרֶץ וַיַּעֲלִיו עַד נָחַל אֲשַׁכַּל וַיֵּרְאוּ אֶת הָאָרֶץ וַיִּנְיָאוּ אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִלְתִּי בֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה' (במדבר לב. ז-ט). עוד עיין בח"א מהרש"א סוף מסכת תענית (כט ע"א) ד"ה אתם בכיתם בכייה של חנים ואני וכו'.

וזה לשון רש"י על הפסוק וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחָר בְּזֶרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצֵאֶךָ בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרַיִם (דברים ד. לו), ואל תתמה על שהזכירם בלשון יחיד שהרי כותבם בלשון יחיד ויבחר בזרעו אחרי. פירוש אל תתמה על ויוציאך בלשון יחיד, לפי שויבחר בזרעו אף הוא לשון יחיד, וממילא אם זרעו בלשון יחיד אז אף ויוציאך בלשון יחיד ואף אשר ראית אשר נשאך בלשון יחיד והכל הוא מטעם אחד, תחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחרי, זרעו יחיד, עם ישראל גוי אחד אשר הקב"ה הוציאך ונשאך בלשון יחיד. ועיין מה שכתבנו על הפסוק שם וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחָר בְּזֶרְעוֹ אַחֲרָיו (דברים ד. לו) פירוש נוסף הנראה בכונת רש"י ואל תתמה על שהזכירם בלשון יחיד.

כשעם ישראל באחדות, אז הקב"ה

נושאם כאשר ישא איש את בנו

וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף ה' אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא אִישׁ אֶת בְּנוֹ כְּכֹל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד בְּאֶחָם עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה (דברים א. לא).

לא תתגודדו באגודות אלא תהיו באחדות עד שמבנים אתם יהיה בן אחד עוד בתוספת, מה שנאמר בָּנִים אֲתֶם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ (דברים יד. א) ובמסכת יבמות (יג ע"ב) לא תעשו אגודות אגודות. כי אנו בנים בכל גוונים היינו בנים אתם, אבל לא תתגודדו לא תעשו אגודות וממילא כשלא תעשו אגודות תהיו באחדות עד שמבנים אתם יהיה בן אחד אשר נשאך ה' אלקיך כאשר ישא איש את בנו, בנו האחד.

אשר ראית אשר נשאך ה' אלקיך כאשר ישא איש את בנו בלשון יחיד, כי עת רצון כזה אשר הקב"ה נושא את ישראל כאיש הנושא את בנו, זה רק בעת שכל ישראל כולם הם כאיש אחד, ואז אשר ראית בלשון יחיד ולא נאמר ראיתם לשון רבים, כי באותה שעה כל עם ישראל הם גוי אחד אשר הקב"ה נשאך בלשון יחיד ולא נאמר נשאכם בלשון רבים.

בין שהזכירם על חטא המרגלים חזרעם על מה חזא לא נכנס לארץ כדי שלא יאמרו אף הוא מן הממרים היה וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר, אֲנִי וְרָאָה אִישׁ בְּאֵנָשִׁים

ותלו בצוארה והיו מכריזין לפניו ואומרים על עסקי שביעית היא לוקה. כן משה שמת במדבר על שמעו נא המרים (במדבר כ. יא) אמר יכתב סורחני שלא יאמרו אף אני קלקלתי כמותם.

ממילא אחר שבחטא המרגלים וישמע ה' את קול דבריכם ויקצוף וישבע לאמר אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ הטובה אשר נשבעתי לתת לאבותיכם, כעת מודיע משה רבינו שלא כמותכם בחטא המרגלים אני איני נכנס לארץ, אלא מה שבי התאנף ה' הוא בגללכם לאמר גם אתה לא תבוא שם, בגללכם שהעסעתם אותי במי מריבה. ואחר שהודיע וכתב סרחונו שלא נענש בחטא המרגלים, אחר כך חזר לענין ראשון וטפכם אשר אמרתם לבו יהיה ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבואו שמה ולהם אתננה והם יירשוה.

וטפכם אשר אמרתם לבו יהיה, בז
הוא ביזת מטלטלין שאינם תכשיטין
וְטַפְכֶּם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְבֹז יְהִיָּה וּבְנֵיכֶם
אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע הַמָּחָה יָבֹאוּ
שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְנַנָּה וְהֵם יִירְשׁוּהָ (דברים א. לט).

בפרשת שלח אמרו וְלָמָּה ה' מְבִיא אֶתָּנוּ
אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנֹפֵל בַּחֶרֶב נַשְׁנוּ וְטַפְנוּ
יְהִיו לְבֹז וְגו' (במדבר יד. ג) ונאמר וְטַפְכֶּם
אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְבֹז יְהִיָּה וְהִבִּיאֵתִי אֹתָם
וְיָדְעוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ (במדבר
יד. לא), והנה בפרשת מטות על הפסוק
וְיָקַחוּ אֶת כָּל הַשְּׁלָל וְאֶת כָּל הַמִּלְקוֹת
בְּאֶדָּם וּבְבִהֶמָּה (במדבר לא. יא) מבאר רש"י

הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הָזֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לְאֲבוֹתֵיכֶם, גַּם בִּי
הִתְאַנֵּף ה' בְּגַלְלֵכֶם לֵאמֹר גַּם אֶתָּה לֹא
תָבֹא שָׁם, וְטַפְכֶּם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְבֹז
יְהִיָּה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב
וָרָע הַמָּחָה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְנַנָּה וְהֵם
יִירְשׁוּהָ (דברים א. לד-לה-לו-לט).

מה שבתוך דברי התוכחה למעשה
המרגלים הזכיר פסוק זה, נראה לפי שעל
הפסוק וְרִאִיתָה אֶתָּה וְנִאֲסַפְתָּ אֶל עַמִּיךָ
גַּם אֶתָּה בְּאֲשֶׁר נִאֲסַף אֶהְרֵן אֶחֱיָךְ (במדבר
כז. יג) פ' רש"י בא"ד בכל מקום שכתב
מיתתם כתב סרחונם, לפי שנגזרה גזירה
על דור המדבר למות במדבר בעוון שלא
האמינו, לכך ביקש משה שיכתב סרחונו
שלא יאמרו אף הוא מן הממרים היה,
משל לשתי נשים שלוקות בבית דין,
אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית
וכו', אף כאן בכל מקום שהזכיר מיתתן
הזכיר סרחונם להודיע שלא היתה בהם
אלא זו בלבד, ע"כ. והוא ממסכת יומא
(פו ע"ב) שני פרנסים טובים עמדו להם
לישראל משה ודוד, משה אמר יכתב
סורחני שנאמר יַעֲזֹן לֹא הָאֱמִנְתֶּם בִּי
לְהַקְדִּישֵׁנִי (במדבר כ. יב), דוד אמר אל
יכתב סורחני שנאמר וכו', משל דמשה
ודוד למה הדבר דומה לשתי נשים שלקו
בבית דין, אחת קלקלה (והתרו בה למלקות,
כך חזר המדבר מתו במדבר שהאמינו למרגלים)
ואחת אכלה פגי שביעית (תאנים שלא בישלו
כל צרכן ורחמנא אמר בויקרא כה. ו, וְהָיְתָה שִׁפְת
הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָה וְלֹא לְהַפְסֹד), אמרה להן
אותה שאכלה פגי שביעית בבקשה מכם
הודיעו על מה היא לוקה שלא יאמרו על
מה שזו לוקה זו לוקה, הביאו פגי שביעית

ערך עצמם למלאכה ולוולדות ולאכילה מה שאין כן גמליהם הזכיר לענין משאם ולא לערך עצמם, כמו שוויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו (בראשית כד. י) מדבר משוב אדוניו שהגמלים היו נושאים ולא ערך הגמלים עצמם, ולכן בספר ירמיה והיו גמליהם לבז.

בבית סיחון בזונו ובבית עוג בזונו

עוד בענין, הנה לקמן ויצא סיחון לקראתנו וגו' ונלכד את כל עירו בפת ההוא ונחרם את כל עיר מתם (דברים ב. לב-לד) הביא שם רש"י מספרי שבבית סיחון נאמר בזונו לנו (דברים ב. לה, רק הבהמה בזונו לנו) לשון ביזה שהיתה חביבה עליהם ובזוזים איש לו, וכשבאו לבית עוג כבר היו שבעים ומלאים והיתה בזויה בעיניהם ומקרעין ומשליכין בהמה ובגדים ולא נטלו כי אם כסף וזהב, לכך נאמר בזונו לנו (דברים ג. ז, וכל הבהמה ושלל הערים בזונו לנו) לשון בזיון, ע"כ מרש"י שם. ולשון בזיון כמו לכן הרי ישראל שמעו דבר ה' אלהים כה אמר ה' אלהים להרים ולגבעות לאפיקים ולגאות ולחרבות השממות ולערים הנעזבות אשר היו לבז וללעג לשארית הגוים אשר מסביב (יחזקאל לו. ד) וכן כי מי בז ליום קטנות (זכריה ד. י). ההבדל בין בזונו שהוא לשון בזיון ובין בזונו שהוא לשון ביזה נראה פשוט, כמו ויקם וילך ויבז עשו את הבכרה (בראשית כה. לד) הרי לשון בזיון, ויבז ולא ויבזו, וכן ויבז פניו לשלח יד במרדכי לבדו (אסתר ג. ו). והנה במלחמת סיחון נאמר רק הבהמה בזונו לנו ושלל הערים אשר לכדנו, בזונו לחוד ושלל הערים לחוד, ואילו במלחמת עוג נאמר

ששלל הן מטלטלין של מלבוש ותכשיטין, בז הוא ביזה מטלטלין שאינם תכשיטין, מלקוח אדם ובהמה, ובמקום שכתוב שבי אצל מלקוח, שבי באדם ומלקוח בבהמה. וכעת אחר דברי רש"י אלו צריך להבין מהו אומרם נשינו וטפנו יהיו לבז, והרי בז הוא מטלטלין ולא אדם. ולכאורה נראין הדברים פשוטים, לפי שנאמר העבד ישראל אם יליד בית הוא מדוע היה לבז (ירמיה ב. יד), כי עבד נקנה כמטלטלין ולא רק עבד מקנת כסף אלא אפילו יליד בית גם הוא כמטלטלין (ואף שבמחלוקת תלוי הדבר, עם כל זאת העבד לשפלותו אינו נחשב כאדם אלא כמטלטלין) ולזה תמה הנביא שאם ישראל היה עבד ואף יליד בית אז היה דינם כמטלטלין להיות נחשבים כבז, אבל העבד ישראל אם יליד בית הוא, בתמיה, ואם כן מדוע היה לבז. ואחר שנתבארו הדברים, ממילא זהו נשינו וטפנו יהיו לבז וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה.

ביאור הפסוק בירמיה והיו

גמליהם לבז והמון מקניהם לשלל

ובעצם דברי רש"י שבו הוא ביזה מטלטלין שאינם תכשיטין, ושלל הן מטלטלין של מלבוש ותכשיטין, ומלקוח באדם ובבהמה, עדיין צריך להבין שהרי בכל התנ"ך ד"י מקראות בזה שלכאורה אינם לפי זה הכלל. ואמנם בכל מקום אפשר שיתבאר לגופו ורבתה עלי המלאכה בזה, אך לדוגמא הנה מקרא אחד איך יתבאר לענ"ד, והיו גמליהם לבז והמון מקניהם לשלל (ירמיה מט. לב) הרי בז ושלל בבהמה, ובהבדל שבין מקנה לגמלים אפשר לפי שלמקניהם יש

וכל הבהמה ושלל הערים בזונו לנו, הרי תיבת בזונו קאי על הכל על בהמה שבסיחון נקרא בזונו ועל שלל הערים, הרי שבזונו אינו לשון ביזה אלא בזיון השייך על ביזה ועל שלל ביחד, כנלענ"ד.

פירוש ויבזו אחי דינה בשכם

אבל עדיין בפסוק בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל הַחִלָּלִים וַיִּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אַחֲוֹתֵם וְאֵת כָּל חִילָם וְאֵת כָּל טָפָם וְאֵת נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיִּבְזּוּ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית (בראשית לד. כו-כט) משמעות ויבזו הוא לשון ביזה ויש עוד מקראות שצריך להבינם. ואפשר שמה שרש"י מחלק בין ביזת סיחון לשון ביזה לביזת עוג לשון בזיון, זה לפי ששינה המקרא בלשונו, שבביזת סיחון נאמר בזונו לנו ואילו בביזת עוג נאמר בזונו לנו ועל כן צריך שיש הבדל ביניהם, אבל לא בכל מקום שנאמר ויבזו צריך שיהיה לשון בזיון.

שלולית מלשון שלל ומלקוח

ועדיין יש לעיין בפירוש רש"י על הא דמסכת בבא קמא (סא ע"א) תנן התם ואלו מפסיקין לפאה הנחל והשלולית וכו', מאי שלולית אמר רב יהודה אמר שמואל מקום שמי גשמים שוללין שם, וברש"י שוללין בא"ד דבר אחר לשון שלל ומלקוח דבר המקובץ. הרי שם מדבר מקיבוץ מי גשמים.

אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין

רַב לָכֶם סֶכֶת הָהָר הַזֶּה פָּנֵינוּ לָכֶם צִפְנָה (דברים ב. ג).

זה לשון הכלי יקר, רבים אומרים כי פסוק זה נוקב ויורד עד תהום ויש בו רמז לשעה ולדורות, וענין סיבוב זה, שילכו סחור, לכרם ה' צבאות לא יקרבו, כי ימים רבים לישראל שהיו נדים ונעים סביבו ולא יותן לישראל כח עליהם עד מדרך כף רגל עד שיבוא מי שנאמר בו וְעָמְדוּ רִגְלֵיו בְּיוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֹּתִים (זכריה יד. ד), וכל זמן שישראל הולכים סחור סחור נאמר להם פנו לכם צפונה ודרשו בזה אם הגיע שעתו של עשיו הצפינו עצמכם (דברים רבה פרשה א. יט, מהו פנו לכם צפנה אמר רבי חייא אמר לָכֶם אִם רְאִיתֶם אוֹתוֹ שֶׁמִּבְקֵשׁ לְהַתְנַחֵם בְּכֶם אֶל תַּעֲמִדוּ בְּגִידוֹ אֶלָּא הַצִּפְנֵי עֲצֻמְכֶם מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיַּעֲבֹר עוֹלָמָה, וענין הצפנה זו נ"ל שאם ימצא האיש הישראלי בגלות החל הזה איזו הצלחה זעיר שם אז יטמינו ויצפינו הכל בפני עשיו כי אין לך אומה שמתקנאת בישראל כמו עשיו כי לדעתם הכל גזולה בידם מהם מן ברכת יעקב אבינו שלקח ברכותיו של עשיו במרמה וכו', וזה היפך ממה שישראל עושין בדורות הללו בארצות אויביהם, כי מי שיש לו מנה הוא מראה את עצמו במלבושי כבוד ובתים ספונים וחשובים כאילו היו לו כמה אלפים ומגרים את האומות בעצמם ועוברים על מה שנאמר פנו לכם צפונה, ומנהג זה הוא ברבת בני עמינו והוא המסבב את כל התלאה אשר מצאתנו והמשכילים יבינו ליקח מוסר.

וכיון אשר פנו לכם צפונה שתצפינו הכל בפני האומה של עשיו כי לדעתם הכל גזולה מהם מברכת יעקב שלקח ברכותיו של עשיו במרמה, ממילא אפשר לומר בדאמר רבי יצחק (תענית ח' ע"ב ובבא מציעא

(תהלים פ. ב), ע"כ, וכן הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה ושברו לנו משם ונחיה ולא נמות (בראשית מב. ב) הרי לשון שבר הוא גם מכר וגם לספק מזון שנחיה ולא נמות. וגם כריה חוץ ממה שהוא לשון מכירה כברש"י, כן ודאי הוא לשון חפירה ודלייה השייך במים. וכעת אתי שפיר שבאוכל תשברו בכסף ואילו במים תכרו בכסף.

ובהמשך ונפן ונעבר דרך מדבר מואב ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה כי לא אתן לך מארצו ירשה כי לבני לוט נתתי את ער ירשה, וידבר ה' אלי לאמר אתה עבר היום את גבול מואב את ער וקרבת מול בני עמון אל תצרם ואל תתגר בם כי לא אתן מארץ בני עמון לך ירשה כי לבני לוט נתתיה ירשה (דברים ב. ח-ט-יז-יח-יט) ושם ענין אכילה ושתייה מהם הוא נעלם שאין שום אמירה וציווי לגבי זה. ואחר כך ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון האמרי ואת ארצו החל רש והתגר בו מלחמה ואשלח מלאכים ממדבר קדמות אל סיחון מלך חשבון דברי שלום לאמר אעברה בארצך בדרך בדרך אלך וגו' אכל בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי רק אעברה ברגלי באשר עשו לי בני עשו הישבים בשעיר והמואבים הישבים בער (דברים ב. כד-כו-כז-כח-כט), כאן בדברי שלום לסיחון לא אמר מים בלשון כריה אלא אוכל בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי, כי כאן אחר שאמר הקב"ה למשה החל רש את סיחון והתגר בו מלחמה ומשה לפנים משורת הדין פתח

מב ע"א) אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמך (דברים כח. ח), כלומר עד אשר ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו (עובדי א. כא) במהרה בימינו יש להצפין ברכת יצחק ליעקב כי אינה שורה אלא בדבר בסמוי מן העין.

אוכל תשברו בכסף ומים תכרו בכסף

ואת העם צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם בני עשו הישבים בשעיר ויראו מכם ונשמרתם מאד, אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרה כה רגל כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר, אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתייתם (דברים ב. ד-ה-ו).

גם תשברו וגם תכרו הוא לשון קניה ומכירה שכן מפורש תשברו בכסף ותכרו בכסף, וברש"י תכרו לשון מקח וכן אשר פריתי לי (בראשית נ. ה), אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת בקברי אשר פריתי לי בארץ כנען) שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה. ועדיין צריך להבין שאם גם לשון שבר וגם לשון כריה הוא קניה ומכירה בכסף אם כן למה באוכל לשון שבר בדוקא ואילו במים לשון כריה בדוקא. והנה חוץ מלשון מכירה בשניהם, שבר הוא גם לשון לספק מזון, וכבמדבר (בראשית רבה פרשה צא. ה) דבר אחר וירא יעקב כי יש שבר במצרים (בראשית מב. א) כתיב וברכה לראש משפיר (משלי יא. ט) זה יוסף שזן את העולם בשני רעבון פרועה הנה שמנהיג את צאנו, עליו אמר דוד רעה ישראל האזינה נהג בצאן יוסף

נִשְׁתָּה מִי בָּאֵר (במדבר כ. יד-יז), היינו שהאדם בהכרח צריך לאכול ולשתות, אז זה יהיה בכסף. ולגבי סיחון בגוף המעשה שבספר במדבר וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל סיחון מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי לֵאמֹר אֲעֲבֹרָה בְּאַרְצְךָ לֹא נָטָה בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם לֹא נִשְׁתָּה מִי בָּאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּלָּד עַד אֲשֶׁר נַעֲבֹר גְּבֻלָּךְ (במדבר כא. כא-כב).

עם ישראל נצטוו לנהוג כיעקב אבינו שאמר יש לי כל וְאֵת הָעֵם צִוּ לֵאמֹר אַתֶּם עֲבָרִים בְּגִבּוֹל אֲחֵיכֶם בְּנֵי עֲשׂוֹ הַיִּשְׂבִּים בְּשִׁעִיר וּגּוֹ, אֲכַל תִּשְׁכְּרוּ מֵאֲתָם בְּכֶסֶף וְאֲכַלְתֶּם וְגַם מִיּוֹם תִּכְרוּ מֵאֲתָם בְּכֶסֶף וּשְׂתִיתֶם, כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּרְכָךְ בְּכָל מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ יָדַע לְכַתֵּךְ אֶת הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה אֲרִבְעִים שָׁנָה ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר (דברים ב. ד-ז).

ברש"י כי ה' אלקיך ברכך לפיכך לא תכפו את טובתו להראות כאילו אתם עניים אלא הראו עצמכם עשירים. יתבאר על פי שיעקב אבינו אמר לעשיו קח נא את בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ כִּי חֲנֻנִי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ לִי כָל (בראשית לג. יא) ושם ברש"י יש לי כל ספוקי, ועשיו דיבר בלשון גאווה יש לי רב (בראשית לג. ט) יותר ויותר מכדי צרכי, ע"כ, וגם אם לעשיו היה רב הרבה אבל הוא לא היה שמח בחלקו כי היה רוצה עוד ועוד בבחינה שְׁאָמַר רַבִּי יוֹדֵן בְּשֵׁם רַבִּי אֵיבֹו (קהלת רבה א. יג) אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו אלא אין אית ליה מאה בְּעֵי לְמַעֲבֹד יִתְהוֹן תִּרְתִּין מְאוּוֹן וְאֵין אִית לִיה תִּרְתִּי מְאוּוֹן בְּעֵי לְמַעֲבֹד יִתְהוֹן אֲרַבְעָה מְאָה, לא כן יעקב אבינו שהיה מסתפק

מצידו בדברי שלום, אז פתח בדברי שלום ביותר, שלא כבשעיר אשר מים תכרו מאיתם כלומר שאנו ישראל נעשה את פעולת הכרייה, לא כן בדברי שלום שפתח לסיחון פתח ביותר ואמר שפעולת הכרייה תהיה נעשית על ידי סיחון ואנו נשלם על הכל ביותר. כל זה עשו ישראל מדרכי שלום.

ומה שאמר אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי רק אעברה ברגלי כאשר עשו לי בני עשיו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער, וברש"י כאשר עשו לי בני עשיו לענין מכר אוכל ומים, כי לגבי לעבור בארצו וַיִּמְאֵן אָדָם נָתַן אֶת יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבּוֹלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו (במדבר כ. כא). ואמנם מכאן משמע שגם מואב מכרו להם אוכל ומים אף שכבר מפורש לא יבא עמוני ומואבי בְּקָהֶל ה' עַל דָּבָר אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ אֲתָכֶם בְּלַחֵם וּבְמִים בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם (דברים כג. ד-ה), אך כבר כתב הרא"ם שיש הבדל בין קדמו להשבירו, המואבים לא קדמו אותם בלחם ובמים בחינם אבל מכל מקום השבירו בכסף. ואפשר לפי שהקב"ה יודע כל הנסתרות העתידות לכן בעמון ומואב אין שום אמירה וציווי לגבי אוכל ושתיה מהם וכנ"ל. עוד עיין באבן עזרא.

והנה זה היה הציווי איך לנהוג בבני עשיו היושבים בשעיר, ובגוף המעשה נאמר וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקֹּדֶשׁ אֶל מֶלֶךְ אֲדָוֶם כֹּה אָמַר אֲחִיךָ יִשְׂרָאֵל וּגּוֹ נַעֲבֹרָה נָא בְּאַרְצְךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם וְלֹא

ושמח בחלקו ואמר יש לי כל ולא היה חסר מאומה. וכאן אמר ה' למשה רבינו ואת העם צו לאמר אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשוי, אוכל תשברו מאתם בכסף ומים תכרו מאתם בכסף כי עשוי אומר שיש לו הרבה אך לעולם אינו בא על סיפוקו ויש לו מנה רוצה מאתים ולכן תנו לו משלכם, ואילו אתם בני יעקב לא חסרת דבר וכמו שיעקב אבינו היה אומר יש לי כל. את העם צו לאמר, לאמר כלומר שכאן נצטוינו לנהוג כיעקב ולהיות אומרים יש לי כל, שנאמר ואת העם צו לאמר וגו' כי ה' אלקיך ברכך בכל מעשה ידך ידע לכתך את המדבר הגדול הזה זה ארבעים שנה ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר.

וזה לשון הרב המובהק מרבני אר"ץ רבה הרב יצחק שרים (לקוטס מפרדס ערך חכם וחכמה אות יג), לֵב חָכֵם לִימִינוֹ (קהלת י. ב, לֵב חָכֵם לִימִינוֹ וְלֵב פֶּסֶל לְשִׁמְאֻלוֹ) זה יצר הטוב שהוא בימינו, לֵב פֶּסֶל לְשִׁמְאֻלוֹ יצר הרע שהוא בשמאלו, אותיות ימין של לֵב א"ך מיעוט והוא שמח בחלקו אפילו שהוא מעט, והכסיל מביט לאותיות שמאל של לֵב שהם ג"ם ריבוי ואומר שצריך לממון רב לתענוגי עולם הזה.

הברכה מאת ה' היתה בכל מעשה ידך

כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכָל מַעֲשֶׂה יָדְךָ יָדַע לִכְתֹּת אֶת הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסְרָת דָּבָר (דברים ב. ז).

ברמב"ן בא"ד ולא הבינותי מהו בכל מעשה ידך, כי ברכתם שמים היו

והם לא יעשו בידיהם דבר שיתברך וכו', עיין ברמב"ן. ובדרך אפשר לפי שששת ימים האדם במלאכה כי כך נגזר על המין האנושי (בזאת אפי' תאכל לחם, בראשית ג. יט) אך המשכורת והברכה היא רק מיום השבת שהיא מקור הברכה, ופי' החתם סופר לפי שְׁאֵמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֶלְפָתָא (עוקצין פרק ג' משנה יב) לֹא מִצָּא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּלִי מַחְזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל אֲלֵא הַשְּׁלוֹם לִכֵּן כֹּל מַגְמָתוֹ שֶׁל שָׁטָן לְהַחֲרִיךְ רִיב בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה עֶרֶב שַׁבָּת (כבגישין נב ע"א הנהו בי תרי דאגרי בהו שטן דכל בי שמי שו קא מינעו בהדי הדדי, ובבן איש חי ורא שנה ב' בשם החיד"א מורה באצבע קמ) ביום שהברכה מצויה כדי שלא תמצא כלי מוכן לקבל ומקולקלים כל ימי המעשה, וזהו שֶׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קָדֶשׁ וְגו' לֹא תַבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת (שמות לה. ב-ג), כלומר כיון שמלאכת ששת ימים נעשה בזכות קדושת יום השביעי לכן לא תבערו את אש המחלוקת בכל מושבותיכם ביום השבת כדי שתמצא הברכה מקום לחול. ממילא זהו ה' אלקיך ברכך בכל מעשה ידך, כלומר שמעשה ידך של ששת הימים, ה' אלקיך בירך אותם בשבת מקור הברכה.

אי נמי כענין וּבֵרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה (דברים טו. יח), שבתרגום אונקלוס כאן ארי ה' אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכָל עֲבַד יָדְךָ סִפֵּק לָךְ צִרְפָּךְ בְּמַהֲכָךָ יֵת מִדְּבָרָא רַבָּא הָדִין דְּנָן אַרְבַּעִין שָׁנִין מִימְרָא דְה' אֱלֹהֶיךָ בְּסַעֲדָךְ לֹא מִנְעָתָא מִדָּעַם, פירוש שאכן ה' סיפק כל צורךך, אך ישראל במעשה ידיהם הכינוהו לפי טעמים ורצונם כמו

ולא בפרסום ולכן משמים ישולם על כך במידה כנגד מידה. עוד עיין בזה מה שהרחבנו במסכת מגילה.

שנאמר טַחֲנוּ בָרַחִים או דְּכוּ בַמִּדְבָּה וּבְשָׁלוּ בַפָּרוֹר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה טַעֲמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁךְ הַשָּׁמֶן (במדבר יא. ח).

על צניעות בהסתרה שאינו בפרסום

ישתכר משמים במידה כנגד מידה

וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אַל תִּצַּר אֶת מוֹאֵב וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֶּן לָךְ מֵאֲרִצּוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לְבָנִי לוֹט נָתַתִּי אֶת עַר יְרֻשָּׁה (דברים ב. ט).

כשישראל משמרין את השבת יזכו שהארץ תהיה נחלה בלי מצרים לעם ישראל בלי שאר אומות וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אַל תִּצַּר אֶת מוֹאֵב וְאַל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֶּן לָךְ מֵאֲרִצּוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לְבָנִי לוֹט נָתַתִּי אֶת עַר יְרֻשָּׁה (דברים ב. ט).

ברש"י ואל תתגר במ לא אסר להם על מואב אלא מלחמה אבל מייראים היו אותם ונראים להם כשהם מזוינים לפיכך כתיב וַיִּגֹּר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם (במדבר כב. ג) שהיו שוללים ובוזזים אותם, אבל בבני עמון נאמר וְאַל תִּתְגַּר בָּם (דברים ב. יט) שום גירוי, בשכר צניעות אמם שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה שקראה שם בנה מואב (בראשית יט. לו, וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאֵב).

ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי (שבת ק"ח ע"א וע"ב) כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר אַז תִּתְעַנֵּג עַל ה' וְהִרְבַּבְתִּיךָ עַל בְּמַתִּי אֶרֶץ וְהִאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ וגו' (ישעיה נח. יד), לא כאברהם דכתיב ביה קום הִתְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְבֶּה וגו' (בראשית יג. יז) ולא כיצחק דכתיב ביה כִּי לָךְ וְלִזְרַעְךָ אֶתֶּן אֶת כָּל הָאֶרֶצַת הָאֵל (בראשית כו. ג) אלא כיצחק דכתיב ביה וּפְרַצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה (בראשית כח. יד), ושם בח"א מהרש"א ופרצת מלשון פריצת והריסת גדר, שלנחלתו לא יהיה גדר ומיצר, ואינו מלשון חוזק כמו שפי' רש"י בחומש לפי פשוטו (ברש"י שם ופרצת וחזקת כמו וכן יִפְרֹץ, שמות א. יב), ומה שניתנה ברכה זו ליעקב ולא לאברהם ויצחק, לפי שבזכותם ניתנה גם ארץ מיוחדת ונחלה שיש לה מיצר לשאר אומות דהיינו ללוט וכו' כדכתיב לבני לוט נתתי את ער ירושה וגו', אמנם בזכות יעקב שנשתלשלו הזכויות מאבות לבנים נתוסף להם ברכה זו ליתן להם נחלה בלי מצרים, אלו דברי המהרש"א.

מה שישראל לא נתגרו שום גירוי בבני עמון היינו שכשעברו סמוך להם עברו בשקט ובצניעות ולא נראו להם מזוינים וזו הצניעות הוא כנגד מידת הצניעות שהיתה באמם, כי כן ראינו בצניעות מידה כנגד מידה, שאמר רבי אלעזר (מגילה יג ע"ב) בשכר צניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול ובשכר צניעות שהיה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר, ואסתר אף היא היתה צנועה וכבגמרא שם וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתָּה גָדוֹל (אסתר ב. יח) עבד משתיא ולא גליא ליה וכו' דכתיב אֵין אֶסְתֵּר מִגִּדַּת מוֹלְדֶתָהּ (אסתר ב. כ), הצניעות הוא בהסתרה

ואמנם כעת אנו נמצאים בארץ הקודש, אך בעוה"ר יצאו מה שיצאו ועדיין אנו רק בארץ שהובטחה לאברהם וליצחק שהרי גם מאומות העולם יושבים כאן, אבל כשעם ישראל שבארץ הקודש ישמרו שבת קודש ויהיו מענגי השבת אז יהיו מקבלין נחלה בלי מצרים שנאמר אז תתענג על ה' ואז יקיים בודאי במהרה בימינו והאכלתיך נחלת יעקב אביך וכפירוש המהרש"א שיהיה נחלה בלי מצרים, נחלה לעם ישראל בלי שאר אומות.

כשאמר אברם על אשתו אחותי היא ולוט שתק, זכה לוט את ער לבנו מדין ירושה

וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אַל תִּצְרֶה אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְּנֶה בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתָּן לָהֶם מֵאֲרִצּוֹ יִרְשָׁהּ כִּי לִבְנֵי לוֹט נָתַתִּי אֶת עַר יִרְשָׁהּ (דברים ב. ט).

על הפסוק וַיְהִי רִיב בֵּין רָעִי מִקְנֶה אַבְרָם וּבֵין רָעִי מִקְנֶה לוֹט וְהַכְנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי אֲזִי יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ (בראשית יג. ז) פי' רש"י לפי שהיו רועי לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל והם אומרים ניתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין, ע"כ. מה שרועי אברם לא השיבוש שאין לוט יורש כי אברם עדיין עתיד להוליד יורש, אפשר לפי שברש"י על הפסוק וַיִּצְתַּק מִשֵּׁם הַהֲרָה וגו' וַיִּבֶן שֵׁם מִזְבֵּחַ לַה' (בראשית יב. ח) על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל, וכיון שרועי לוט היו רשעים כמו שכתב רש"י, ודאי היו קטני אמנה ואולי אף כלל לא האמינו,

ואם היו רועי אברם מוכיחים אותם בטענה שעדיין אברם עתיד להוליד יורש היו רועי לוט לועגים להם ואומרים והלא אברם הוא כבר יותר מבן ע"ה שנה ואיך יוליד ואף שהקב"ה הבטיחו, ולזה אמר הכתוב והכנעני והפריזי אז יושב בארץ וכשם שהכנעני רק אז יושב בארץ ולא בעתיד ובזה האמינו בהבטחת הארץ לאברם ונגד זה אין להם טענה והוכחה לומר שהכנעני יהיה נשאר לעד בארץ, הרי כמו כן גם הבטחת הזרע שהבטיח לו הקב"ה תתקיים ועתיד הוא להוליד יורש, כי שתי הבטחות הבטחת הארץ והבטחת הזרע ניתנו כאחד ודבר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם (ישעיה מ. ח).

ולענייננו הנה לעיל על הפסוק כִּי יִרְשָׁה לְעִשָׂו נָתַתִּי אֶת הָר שְׁעִיר (דברים ב. ה) פי' רש"י ירושה לעשיו מאברהם, עשרה עממים נתתי לו (לאברהם), שבעה לכם וקיני וקניזי וקדמוני הן עמון ומואב ושעיר, אחד מהם (שעיר) לעשיו והשנים (עמון ומואב) לבני לוט בשכר שהלך איתו למצרים ושתק על מה שהיה אומר על אשתו אחותי היא עשאו כבנו. ובשלמא ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר כי הוא בנו של יצחק בן אברהם ובא מדין ירושה, אבל לוט אינו יורשו של אברהם כי אינו בנו, אלא שכששתק לוט בשעה שאברם אמר על אשתו אחותי היא הרי על שתיקה זו מגיעו שכר, ואיזהו שכר, שכר של ירושה, כי אם אין שרי אשת אברם אלא אחותו אזי בא לוט מדין יורש, ועל זה בשכר שהלך איתו למצרים ושתק על מה שהיה אומר על אשתו אחותי היא עשאו כבנו לקבל את ער ירושה.

כל צד צפון הוא עלייה ואין צפון בבמה

וְנִפְּן וְנִעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן (דברים ג. א.)

ברש"י ונפן ונעל, כל צד צפון הוא עלייה. כוונת הדברים שאחר מלחמת סיחון היו פונים לבשן שהוא לצד צפון ונקרא עלייה, ומעשה באחד מן הצדיקים שהתארח בעיר מסויימת וכשנכנס בליל שבת קודש לעריכת הטיש וראה שהמארגנים הכינו שִׁלְחָן עִם נֶהֱמָא בְּצִפּוֹנָא אֲרֻשִׁין עַל בְּמָה מוֹגֵבֶהֶת לֹא הִיתָה דַּעְתּוֹ נּוֹחָה מִכַּךְ וְהַמְלִיץ עַל פִּי הַמִּשְׁנָה (ובחס קיב ע"א) שֶׁאֵין צָפוֹן בְּבִקְמָה. עוד אפשר להמליץ שאם מתקיים וְשִׁלְחָן עִם נֶהֱמָא בְּצִפּוֹנָא אֲרֻשִׁין הֵרִי וְדָאִי יֵשׁ בּוֹזֵה כֹּהֵן עֲלִיָּה עַל פִּי רִשְׁיָא כֹּאֵן שֶׁכֵּל צַד צָפוֹן הוּא עֲלִיָּה, ואם כל צד צפון הוא עלייה, ממילא שוב אין נצרך במה מוגבהת לצפון.

ואם כל צד צפון הוא עלייה, ממילא זהו שבאבן עזרא על הפסוק וַיֵּרָא שָׁם יְהוֹדָה בֶּת אִישׁ כְּנַעֲנִי (בראשית לח. ב) בא"ד וחכמינו ז"ל אמרו כי וַיֵּרָד יְהוֹדָה (בראשית לח. א) שירד מגדולתו, וזה דרך דרש כי הבא מפאת צפון של עולם לדרומו הוא יורד ואנשי המחקר יבינו כי זה אמת. אמנם האור החיים הקדוש אחר שהביא דברי האבן עזרא העיר והאיר וכתב וזה לשונו, דבריו צודקים אם לא היה אומר הכתוב תִּיבַת מֵאֵת אֲחִיו (ויקרא כג. ו) והוא וַיֵּרָד יְהוֹדָה מֵאֵת אֲחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עַדְלָמִי אֲשֶׁר מוֹרֶה בְּאֶצְבָּעוֹ כִּי הִירִידָה הִיתָה מֵאֲחִיו, עוד אומרו וַיֵּט עַד אִישׁ וְגו', ולדברי רז"ל יבוא הכתוב על נכון כי וירד לשון ירידה יכוון ותיבת ויט איצטריך לגופו. הרי לולא הוכחת האור החיים הקדוש במקרא שלפנינו, אבל בכל מקום ההולך לצפון הוא עלייה והבא מפאת צפון של עולם לדרומו הוא יורד.

הפטרת במדבר

לשון רוממתי שאומר הקב"ה שייך רק על ישראל
שָׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ כִּי ה' דִּבֶּר
בָּנִים גְּדֻלָּתִי וְרוֹמְמָתִי וְהֵם פָּשְׁעוּ כִּי
לֵאמֹר (ישעיה א. ב.)

ולפי זה נראה שבגשמיות שייך גידול ואילו ברוח שייך לרומם, אבל בהמן הרשע שנאמר גִּדְּל הַמֶּלֶךְ אֶחָשָׁדָרֹשׁ אֶת הָמָן (אסתר ג. א), אחר הדברים הָאֵלֶּה גִּדְּל הַמֶּלֶךְ אֶחָשָׁדָרֹשׁ אֶת הָמָן בֶּן הַמֶּדְיָא הָאֲגָגִי וַיִּנְשָׂאֵהוּ וַיִּשֶׂם אֶת כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל הַיָּשִׁים אֲשֶׁר אֵתָּה לִשְׁוֹן לְרוֹמֵם בְּרוּחַ כִּי מֵה לְאוֹתוֹ רָשַׁע וְלִהְתָּרוֹם בְּרוּחָנִיּוֹת. ומה שאחר כך נאמר לִשְׁוֹן

בביאור המלות שבמלבי"ם גדלתי ורוממתי, גדול מתאר הכמות וכנגדו קטן, ורם מתאר המקום וכנגדו שפל.

נשיאות גדל המלך אחשורוש את המן וינשאהו, נשיאות זו אינה ברוח אלא רק בגשמיות וכבמלבי"ם שם בכפל גידל וינשאהו, שמנימוסי המלכים שלא לגדל איש הדיוט פתאום משפל המדרגה עד רום המעלות רק יעלהו מדרגה אחר מדרגה וכו', תחילה גידלו שהעלהו להיות שר ואחר כך וינשאהו מדרגה אחר מדרגה עד שהעלהו ששם את כסאו למעלה מכל השרים שהיו אתו במדרגה העליונה שם אותו לראש כולם. וכאמור שודאי לא ברוח, כי לרומם ברוח שייך רק בישראל כנאמר בנים גידלתי ורוממתי, בנים אלו ישראל בנים אתם לה' אלהיכם וגו' כי עם קדוש אתה לה' אלהיך ובך בחר ה' להיות לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני האדמה (דברים יד. א-ב).

ענין כובד ראש ולא כבוד עוון

הוי גוי חטא עם כבוד עוון וגו', על מה תבנו עוד תוסיפו סרה כל ראש לחלי וגו', מכאן רגל ועד ראש אין בו מתם פצע וחבירה ומכאן טריה לא זרו ולא חפשו ולא רבקה בשמן (ישעיה א. ד-ה-ו).

במסכת ברכות (ל' ע"ב) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש, משמעות כובד ראש נראה כמשל למה הדבר דומה לגליונות נייר רבים המונחים מסודרים בערימה, הרי ברוח נושבת יתפזרו הגליונות לכל עבר, לא כן אם על הגליון העליון תהא מונחת אבן כבדה כי אז הגליונות אומרים שעל ידי האבן אחישה מפלט לי מרוח סעה מסער (תהלים

נה. ט), מפאת כובדה של האבן לא יתעופפו כל הגליונות שלמטה אף לא ברוח שאינה מצויה אלא הם יהיו נשארים על מקומם, כן אחרי שראשו של האדם נמצא למעלה ומעל כל האיברים וכשהוא מתפלל מתוך כובד ראשו הרי בתפילתו יתקיים בו המקרא כל עצמותי תאמנה ה' מי כמוך (תהלים לה. י), לא כן זה שאינו מתפלל בכבוד ראש, זה שמחשבותיו בעת תפילתו פורחים אל כל קצוי תבל ואף שאר איבריו שאינם דרוכים תחת כובד ראש מתעסקים המה בעת התפילה בכל מיני עניינים שונים ואינו בבחינת כל עצמותי תאמרנה, וכענין מה שבדין עצים האסורים והמותרים ביום טוב (א"ח סימן תקא סעיף ד) עלי קנים ועלי גפנים אף על פי שהם מכנסים בקרפף בין שהרוח מפזרת אותם הרי הם כמפזרין ואסורים ואם הניח עליהם כלי כבד מערב יום טוב הרי אלו מוכנים, כי אם לא הניח עליהם כלי כבד מערב יום טוב אז אסח דעתיה כי יודע שבנקל יתפזרו. ואולי הן הן הדברים שבעיקר תוספות יום טוב וזה לשונו, כובד ראש דרך משל הוא, כלומר מפני שראשו הוא עיקר כל האיברים וכשמכביד אותו עליו כל האיברים נכנעים ויושב בהכנעה. וכעין זה בעץ יוסף.

זהו שאומר הנביא כי תחת אשר יהיו בכובד ראש הם עם כבוד עוון ולכן כל ראש לחלי כי הראש שאינו בכובד אז הוא לחולי רוחני, וכשהראש שהוא בגוף למעלה אינו בכובד אז לא שייך כל עצמותי תאמרנה וכנ"ל, כי כל מה שתחת הראש

ולשמוע אודות האדריכלות והאמנים שביצעו את העבודה היפה. אך כשם שבא לראות וכבחו"ל (סוכה נא ע"ב) מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם ומי שלא ראה בית המקדש בבניינו לא ראה בנין מפואר מעולם, כך כשעולים לרגל באים לראות לפני ה', כן כשבא לבית מקדש מעט כשם שבא לראות כך צריך לראות לפני ה' בתפילה כעומד לפני המלך וכו', ועל עת שאין עושין רצונו של מקום אומר הנביא כי תבואו לראות פני מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי, כי על שבאים רק לראות אין טענה.

הוא פורח ברוח, וזהו מכף רגל ועד ראש אין בו מתוס פצע וחבורה וגו'.

לראות ולראות

כִּי תֵבֹאוּ לְרֹאוֹת פָּנַי מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם רְמוֹס חֲצָרַי (ישעיה א. יב).

במסכת חגיגה (ב' ע"א) יראה יראה (שמות כג. יז ושמות לד. כב, שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו') כדרך שבא לראות כך בא לראות. ראינו כמה וכמה פעמים קבוצות מטיילים הבאים לראות בתי מקדש מעט, לראות את השעונים שעוני השמש שעל הקירות בחזית בית הכנסת, הם באים לראות

לכבוד נשמתו הטהורה של

ב"ק אדמו"ר רבי יצחק מבוהוש זיעזעכ"י

בן ב"ק אדמו"ר רבי שלום יוסף זיעזעכ"י

שנסתלק ביום י"ד מנחם אב תשנ"ב

לע"נ מרת בלימא מוזס ע"ה

בת הרה"ח רבי אברהם יודא לייב ז"ל

אשת הרה"ח רבי פינחס מוזס ז"ל

נפטרה י"ד מנחם אב תנש"א

יד מנ"א הילולת כ"ק אדמו"ר מבאהוש זיעזעב"י

העובדות נכתבו על ידינו והן חלק זעיר במאד ממה
שראינו ושמענו מאותן שנים שזכינו לשמש בקודש כמזכירו

את אליהו ויש שאלהו רואה אותם.
כשהייתי מספר עובדה זאת בדרשות
התעוררות, הייתי מוסיף כי אמנם יש
השומעים זאת ומקבלים כבדיחה, אך לא
כן, כי הרבי אמר דבריו אלו במלוא
הכוונה שלכל יהודי יש גילוי אליהו, כי
אף אלו שזוכים רק שאלהו יראה אותם,
גם הם נחשבים מאד.

עם כ"ק אדמו"ר מראחמיסטריווקא

באחד הביקורים אצל כ"ק אדמו"ר
מרחמיסטריווקא זי"ע, אחר שהוגש
משקה לשתיית לחיים הונחו שתי כוסות
לפני האדמו"רים, הרבי פונה למארחו
שיברך ראשון אך כ"ק האדמו"ר
מרחמיסטריווקא בתנועות ידיו נראה
כאומר על עצמו מי אנכי, ורומז באצבעו
שעל הרבי לברך תחילה. ואכן תחילה
בירך הרבי ואחר טעימה קלה מסמן הוא
למארחו לברך. בהכירי את מבטי עיניו
הקדושות של הרבי ואת תנועותיו קיימתי
בעצמי עניך לנוכח יביטו ועפעפיך
יישירו נגד שני הצדיקים, הקפדתי לבל
ייעצמו עיני ולו לשבריר של שניה בלבד,
כי ברגע שהאדמו"ר מרחמיסטריווקא
פתח בברכה הבחנתי שהרבי מתכנן
משהו. מבטו של הרבי היה ממוקד בכוס
שביד כ"ק האדמו"ר מרחמיסטריווקא,
ובאותה עת ידו של הרבי כמוכנה לפעול

רבי יוסף וולטוך וגילוי אליהו

מספר יהודי שהיה נזקק לישועה. היה זה
בכניסה למקוה שברחוב יבנה בתל
אביב, רבי יוסף וולטוך היה שם,
וכשביקשתי את ברכתו השיב לי שהנה
בעוד חמישה רגעים יגיע הרבי מבאהוש,
והוסיף ואמר, דע לך שלרבי מבאהוש יש
גילוי אליהו וממנו תבקש ברכה. ואכן
כעבור חמישה רגעים מגיע הרבי, ומיד
בכניסתו פונה הוא אלי ומצביע על רבי
יוסף ואומר, דע לך שלרבי יוסף יש גילוי
אליהו, תבקש ממנו ברכה.

עוד בענין גילוי אליהו, היה זה בברית
בבני ברק כשהרבי משמש כסנדק
ואדמו"ר מסויים נתכבד בברכות שאמרם
בדקדוק רב ובסילודין, לאחר מכן הפטיר
לו הרבי אֵיך הָאֵט אֶגִּילֵי אֱלִיָּהוּ.
במסלול של אותו יום נסעתי עם הרבי
מתל אביב לברית הנ"ל שהתקיימה
בבני ברק ומשם המשכנו לירושלים
עיה"ק, ולאחר הברית נכנס הרבי לרכב
ומיד כשיצאנו לדרך החל הרבי מדבר
כלעצמו והזכיר שלושה אנשים מסויימים
אודות גילוי אליהו, ולאור עומק הדברים
למשמע אזורני הייתי כבער לא יודע ואיני
מבין בזאת, וכשהרהרתי בדברים שאני
שומע פונה אלי הרבי במבטו ואומר לי
שלכל יהודי יש גילוי אליהו, יש הרואים

דבר מה. כ"ק האדמו"ר מרחמיסטריווקא סיים את הברכה וטעם טעימה קלה, ומיד כשהניח את הכוס על תחתיתה קפצה ידו של הרבי וחטפה את אותה כוס ובבת אחת לגם את כל השיריים ותיכף ומיד הניח את זו וחטף גם את כוסו שלו עצמו ובבת אחת לגם את כולה כשעל פניו של הרבי נראית השמחה וארשת נצחון. היה זה מחזה מיוחד במינו לראות באותו רגע את מבטו הנבוך של כ"ק אדמו"ר מרחמיסטריווקא לרוב ענוותנותו כידוע.

עם כ"ק אדמו"ר מבאבוב

הרבה אנשים ובתוכם רבנים וצדיקים חשו הכרת הטוב מרובה לרבי זי"ע על פעילותו למען הנמלטים ממכת חרב והרג ואבדן בשנות השואה והזעם. בפעילות מחתרתית תוך כדי מסירות נפש עצומה שאין לשער ואין לתאר פעל הרבי באותם ימים יחד עם זוגתו הרבנית בת דודו כ"ק אדמו"ר רבי מענדיל מבאהוש זי"ע. בין אלו שבאותם זמנים קשים מצאו מחסה בביתו של הרבי זי"ע נמנה גם כ"ק אדמו"ר רבי שלמה מבאבוב, וכעת בהערכתו הגדולה והכרת הטוב הגיע לביקור בבית הרבי ברחוב רוטשילד שבתל אביב. שני האדמו"רים ישובים זה לצד זה בסלון ליד שולחן מרובע בגודל כמטר וחצי על מטר וחצי שהכנתי במקום וערכתי לפני הביקור, כשסביב השולחן מצטופפים חסידי באבוב מלוויי של האורח הגדול. בחדר הושלך הס כשהרבי מבאבוב מתחיל בסיפורו מאותן זמנים קשים אחר שאביו כ"ק אדמו"ר בעל הקדושת ציון נהרג על קידוש ה'. והרבי

מבאבוב מספר ואומר, בהמלטנו נדדנו אני עם שנים מאנשי, היינו נראים כשלושה גו"י'ץ' והיה קא מחוי בדיקנא קדישא דיליה כאומר שבשעת הגזירה נאלצו לגלח זקנם. בנדודנו הגענו לבוקרשט הבירה, פנינו היו מיועדות אל בית מספר שלושים ושמונה שברחוב אולטני אל בית כ"ק האדמו"ר מבאהוש, שם לפי השמועות הרבה יהודים שנמלטו מחמת המציק מצאו מקלט. לשלטונות הרומנים היה הסכם עם הגרמנים לפיו השאירו את השליטה בידי כוחות משמר הברזל הרומנים, אך כידוע שביחסם אל היהודים לא היו כוחות משמר הברזל הרומנים טובים מהגרמנים. כשהגענו לבית הרבי ממשיך הרבי מבאבוב בסיפורו, היה זה שעת אחר הצהרים לפני מנחה, עד לאותו יום מעולם לא ראיתי את הרבי ואף הרבי לא ראני, וכשנכנס הרבי לבית מדרשו פונה הוא אל החדשים אני ושני מלווי בנתינת שלום, קודם הם ואחר כך אני, וכשהרבי לוחץ את ידי לשלום, אינו מניחה וגורני בעקבותיו לחדר התפילה שלו כנהוג אצל אדמו"רי בית רוזין שמתפללים בחדר נפרד סמוך לבית המדרש. והרי אני עם שני מלווי היינו נראים כשלושה גו"י'ץ' והרבי מבאהוש מעולם לא ראני, ולמרות זאת כשהייתי מעורב עם שני האחרים שהיינו נראים כשלושה גו"י'ץ' הכיר הרבי וידע מי אני.

כשהרבי מבאבוב מספר את סיפורו מצטופפים חסידיו ומלוויי סביב ומתבוננים ובוהים בפה פעור. ממש אַפְעֵל שם מַעֲשֶׂה,

אך בעל המעשה אינו רבי שחי לפני מאה ומאתים שנה, בעל המעשה נמצא כאן עמנו ויושב לצדו של מנהיגם הרבי מבאבוב המספר את הדברים. וכששני האדמו"רים זה לצד זה, מבטי החסידים העומדים צפופים סביב חולפות בהשתהות מאדמו"ר זה לאדמו"ר זה וחוזר חלילה, ואני הקטן כמשמש וחסיד נאמן הכרתי ברבי החש בחוסר נוחות ממעמד זה, אך הנה חכמתו הגדולה של הרבי שעל ידי מילתא דבדיחותא קלה ידע לסלק את כל הרושם הגדול שעשו דברי הרבי מבאבוב אודותיו. כשהרבי מבאבוב סיים את סיפורו המפעים, הפטיר הרבי ואמר על שהוא הכניס את הרבי מבאבוב לחדר התפילה, אנשיי כשראו את מי הכנסתי לחדרי, סברו שרבים התקלקל... מלווי של הרבי מבאבוב פרצו בצחוק ובזאת הסתלק לו הרושם הכביר של המעשה.

עם כ"ק אדמו"ר מצאנו קלויזנבורג

כ"ק האדמו"ר בעל הדברי יציב בתקופת חולשתו התגורר באחוזה שבכפר שמריהו. יום אחד מודיעיני הרבי שיש להתארגן לנסיעה אל כ"ק האדמו"ר מקלויזנבורג. לא ידעתי מטרת אותה נסיעה, אך הרבי מצווה ויצאנו לדרך. כשהגענו למקום נכנס הרבי פנימה ואני אחריו, הרבי ניגש למיטת חוליו של הרבי מקלויזנבורג עליה שכב ושיחה נפתחה ביניהם, שיחה שנמשכה שניות בודדות, שיחה שלא היה שייך להבין פשרה, היתה זו שיחה של קולות בלבד בבחינת קול דברים אתם שמעים ותמונה אינכם ראים וזלתי קול (דברים ד. יב). כשהסתיימה

השיחה הקצרה פנה הרבי לצאת, ובחדר החיצון כבר היה מוכן כיבוד מזונות ומשקה לשתיית לחיים בה השתתף יבדלח"ט ממשיך דרכו כ"ק אדמו"ר מצאנו שליט"א שבהזדמנות זו אף הזמין את הרבי זי"ע לשמחת בר מצוה שהוא מתעתד לערוך לבנו כעבור כשבועיים או שלוש מאותו ביקור. גם לשמחת הבר המצוה שהתקיימה בקרית צאנו שבנתניה נסעתי עם הרבי. הקהל הופתע בהופעת הרבי אך התרגשותם ושמחתם רבתה ביותר בשל ההפתעה הגדולה שרבים בעל הדברי יציב הופיע להשתתף באותה שמחה. היתה זו הופעה ראשונה ברבים שלו בקרית צאנו מזה תקופה ארוכה מאז שנפל למשכב.

הרה"ח יהושע גרינברג

היה זה בחמישי בשבת י"ח אדר תשמ"ז. כ"ק אדמו"ר זי"ע אומר לי בזה הלשון, ר' יהושע סא"ז זי"ע לעצטע טעג (אלו הן ימי האחרונים של ר' יהושע, הכוונה היתה להרה"ח ר' יהושע גרינברג שהיה אז יותר מבן מאה ושלוש שנים). הבנתי שלא לחינם הודיעני הרבי על כך, ודאי יש דברים בגו, והחלטתי שבהזדמנות ראשונה אבקר את ר' יהושע. כששיתפתי בדברים הנ"ל את דודי הרה"ח ר' אברהם יודא לייב, הוא זירזני לעשות זאת כבר היום כי מי יודע מה יהיה ביום מחר, אך הרגעתי שאם הרבי אמר שאלו הן ימי האחרונים של ר' יהושע הרי זה לא יום אחד ואפשר גם ללכת ביום המחרת. ואכן למחרת היום ערב שבת קודש נסענו אליו כשדודי הרה"ח ר' אברהם יודא לייב מבקש להצטרף. נכנסנו אליו והוא

שוכב על מיטתו, אמרתי לו שאני נכדו של הרה"ח ר' פינחס מוזס וביקשתיו שיברכני לזרע של קיימא, ולמרות חולשתו הגדולה עד שלא נע ולא זע ועל אחת כמה וכמה שלא דיבר מאומה, עם כל זאת על שאלתי ובקשתי השיב בבירור אמן, וזו היתה התיבה היחידה והאחרונה שהוציא מפיו כפי שנודע לנו לאחר מכן במוצאי שבת קודש כשנודענו שר' יהושע הלך לעולמו ביום שבת קודש. עשרה חודשים לאחר אותו מעשה, ביום כ"ד טבת תשמ"ח נולדה בתי הגדולה למזל טוב, ואולי כדאמרן בפירוש רש"י על הפסוק וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ (בראשית מח. א) כדי שיברכם יעקב לפני מותו, שחשיבות הברכה לעת כזאת לפני מותו אפשר לפי שהרי ברכת הנוטה למות היא כדין דברי שכיב מרע שככתובין וכמסורין דמו (גיטין טז ע"א), וממילא השכיב מרע מצווה ומברך והקב"ה מקיים.

תהא השעה הזאת שעת רחמים

ואדהכי היה זה לפנות ערב של אור ל"ד טבת תשמ"ח, מיד כשנכנסתי אל הקודש פנימה מגיש לי הרבי את כוס התה שעל שולחנו כשבתוכו יש שיריים כשליש הכוס, ואומר לי תהא השעה הזאת שעת רחמים ומפטיריני כאומר שלא אתעכב היום אלא אלך לדרכי. כשהגעתי לביתי עם כוס התה ביד, התברר כי בדיוק באותה שעה שהרבי נתן לי את כוס התה היתה זו שעת רחמים בביתי, ובבוקרו של יום כ"ד טבת נולדה בתי כאמור.

בדיוק שנה לאחר מכן בבוקרו של יום כ"ד טבת תשמ"ט נולדה בתי השניה למזל טוב. שלושה ימים לאחר לידתה כשהרי שואליני וואס טוט דאס קינד, נזכרתי שבשיחתי עם הרופא לפני השחרור הוא הודיע לי שיש חשש לבעיה מסויימת בתינוקת, אך לדבריו יש להמתין זמן מה ולראות איך יפול דבר ואם יידרש טיפול הרי זה ייעשה בשלב מאוחר יותר. וכעת כשהרבי שואל וואס טוט דאס קינד סיפרתי זאת לרבי, ומאד התפלאתי שהרבי לא הגיב מאומה לא ברכה ולא כלום. כחודש לאחר מכן אושפז הרבי בבית החולים תל השומר ונותח ובמשך כל אותם ימים היו המקורבים הנאמנים משמשים את הרבי מסביב לשעון בתורנות. יום אחד מאותם ימים בעהרי היום נודעתי כי כל מי שנכנס אל הרבי נשאל האם זה זאבליה, כך היה הרבי קורא לי. כמובן שמיד יצאתי לבית החולים, ותיכף כשהגעתי הבחין בי הרה"ח ישראל שרייבר ופקד על הבחור המשמש התורן שיכניסני. מצב בריאותו של הרבי באותם ימים תוך כדי שימוש בתרופות משככי כאבים לא איפשרו לנהל שיחה עם הרבי. נכנסתי כשהמשמש התורן בעקבותיי, ומיד פותח הרבי את עיניו הקדושות ושואל האם זה זאבליה, השבתי בחיוב, ואז שואל הרבי ומשמיע באוזניי בדיוק את אותם המילים שהשמיע חודש לפני כן, וואס טוט דאס קינד, משהשבתי שהכל כשורה ברוך ה', שוב שואל הרבי ומוודא האם הכל בסדר, ושוב השבתי בחיוב, והרבי אומר ברוך ה', ובזה תמה לה אותה פגישה. כמובן

מכאן ואילך כבר לא שאל הרבי את כל מי מהנכנסים האם זה זאב ל'ה. מעניין שהבעיה שהתעוררה אצל הרבי שעבודה היא אושפו ונותת, היא אותה בעיה שדיווחתי לרבי שלושים יום קודם לכן בדבריו של הרופא על בתי התינוקות תחי'.

ואודות בני היה זה בתחילת חודש תמוז שנת תש"ן. כ"ק אדמו"ר זי"ע מתעתד לטוס ללונדון לצורך טיפול רפואי ברגליו, ובערב שלפני הנסיעה הזכרתי לפניו שאני ממתין ללידת בני בתקוה שהרבי ישמש כסנדק בברית. לשאלת הרבי מניין לי שזה יהיה בן, השבתי כי אכן אני יכול להיות בטוח, אך אני מבקש שאם יולד בן אז הרבי ישמש כסנדק. כשהרבי הפטיר ואמר שאם זה יהיה בן אז הוא אכן ישמש כסנדק, היה הדבר לחידוש ופלא בעיניי, ואחר דברי הרבי כמעט השתכנעתי שכעת תהיה לי בת שלישית. חולפים להם שלושה ימים, וביום ה' תמוז כשהרבי שוהה בלונדון נולד בני למזל טוב. השמועה עשתה לה כנפיים עד מעבר לים והשמחה היתה גדולה. הימים עוברים ובלונדון הבירה מודיע הרבי כי אצלי הוא חייב להיות בברית. בשל הטיפול הרפואי שכלל סדרת טיפולים במשך זמן מסוים של ימים, לא היה שייך שהרבי יקדים שובו ארצה לפני יום הברית. לאור היעדרותו הצפויה של הרבי תכננתי את שמחת הברית בריחוק מקום בבית מרגוע שם שהה התינוק, הכנתי שקיות עם מגדנות עבור תינוקות של בית רבן לקריאת שמע כנהוג בליל הברית, ובאור לייב

תמוז התאספו ילדי המקום לקריאת שמע. באותם ימים עדיין לא היה עידן הטלפון הסלולארי, ומשהגעתי לביתי בשעה מאוחרת בלילה נודעתי באמצעות הטלפון הביתי כי נתעוררה בעיה אצל הילד וכי אין לעשות את הברית ביום המחר. הרבי מאז עלותו ארצה היה מקפיד להיות בארץ הקודש בימי בין המצרים, כך ששובו של הרבי תוכנן לערב אור לשבעה עשר בתמוז. באותו ערב ליל שבעה עשר בתמוז הייתי בתוך מקבלי פני הרבי בנמל התעופה, והנה הרבי מגיע כשהוא מובל על הכסא המתנניף, ומיד כשהוא מבחין כי הוא פונה אלי בשמחה ומברך מזל טוב, ולשאלתו האם כבר התקיימה הברית השבתי כי הילד אינו בקו הבריאות ולכן עדיין לא התקיימה הברית, ואז לעיני כל אנ"ש הנוכחים ולאנזי העומדים בסמוך אומר הרבי במלים אלו, פון מיין זייט מען קען שוין מאכץ דעם בְּרִית. למחרת בשובי מתפילת שחרית גילינו כי הילד אינו נראה כתמול שלשום, ובהתיעצות דחופה עם המוהל הרב שמואל מאיר גלבר הגענו עם הילד לדוקטור רוטשילד שקבע כי יש לעשות את הברית באותו יום כי הילד בריא במאה אחוז. בשעה אחת עשרה לפני הצהרים באותו יום שבעה עשר בתמוז תש"ן קיים הרבי את הבטחתו ושימש כסנדק, ואף היה סיפק בידינו להכין את סעודת המצה המכובדת שבין כך נערכה רק במוצאי הצום.

הרה"ח ישראל ברזל

עיני הבדולח של הרבי היו צופיות מקצה העולם ועד קצהו ואף צופה ויודע

בעליונים. מספר פעמים נוכחנו לראות כי יודע הוא ורואה עתו של אדם כי קרוב יומו. כן היה באותו ערב שהרה"ח ר' ישראל ברזל התקשר וביקש לשוחח עם הרבי. היתה זו שיחת הטלפון האחרונה שלו לבית הרבי. הרבי העביר אלי את שפופרת הטלפון מאחר והוא משום מה לא הצליח לשמוע ולו מילה אחת מדברי ר' ישראל, ובלית ברירה ביקשני הרה"ח ר' ישראל שאשמש כשליחו להזכירו לפני הרבי בהיות והוא מתעתד ביום המחר לעבור בדיקה וטיפול בליבו. אף שמתשובת הרבי הייתי יכול להבין, אך למרות זאת לאור גילו הצעיר יחסית של ר' ישראל השתוממתי למחרת היום כשנדענו שהוא הלך לעולמו. תנצב"ה.

רבי משה טווערסקי

בהרה"ק רבי יוחנן מרחמיסטריווקא

עוד כמה וכמה פעמים נוכחנו בזאת. היה זה באותו ערב שנערכה שמחת השבע ברכות לבנו של הרה"ח בנש"ק רבי משה טווערסקי בן כ"ק אדמו"ר רבי יוחנן מרחמיסטריווקא באולמי ווגשל בבני ברק. תחילה הגענו אל כ"ק אדמו"ר מטשרנוביל ברחוב ראב"ד שבבני ברק שם בבית מדרשו התקיימה שמחת בר מצוה לנכדו, ומשם פנה הרבי לבקר את הרה"ח הרב קופליק מציריך שבאותו זמן התאכסן אצל בני משפחתו שהתגוררו בסמיכות לבית המדרש הנ"ל. הרבי נתאמן ועלה שלוש קומות וכל זאת בשביל הכרת הטוב למי שהיה בעל אכסנייתו בעת ביקורו בציריך. באותו זמן היה הרב קופליק בא בימים וכשהרבי

הגיע אליו היה זה ממש ימים ספורים לפני פטירת הרב קופליק.

משם המשיך הרבי לאולמי ווגשל לשמחת השבע ברכות אצל הרה"ח רבי משה טווערסקי, הרבי הביע התנצלותו בפניי שמכיון שהוא נעדר מהחתונה שהתקיימה בירושלים לכן הוא חייב להשתתף בשבע ברכות לשמח ולחזק את ר' משה שחלה במחלה רח"ל. מעמד השבע ברכות היה נשגב עילאי ורוחני ואני משוכנע שכל מי שהשתתף באותה שמחה לא יכול לשכוח את אותו אירוע. שנים לאחר אותה שמחה הזכירו לי מי מהמשתתפים את נוכחותו של הרבי וכל מה שערך שם. שמחת השבע ברכות נמשכה זמן רב בניהולו של הרבי זי"ע, ולאחר ברכת המזון והשבע ברכות פותחים בריקוד. הרבי תופס בידו של ר' משה ויוצא במחול כשכל הקהל משתתף בריקוד. בסיום פוקד עלי הרבי ליטול דף ועט ולרשום את מה שהוא יכתוב לי, והרבי מכתוב לי את המילים "יצחק בן פייגא", ובפקודת הקודש שלפתי מארנקו שטר ולעיני כולם מגיש הרבי לר' משה את הקוויטל עם הפרדיון ואוחז בזקנו של ר' משה ומנשקו.

כל שהתחולל שם דורש בדרך הטבע כוחות עצומים, כוחות הגוף וכוחות הנפש. המפעים ביותר מבחינתי הוא דוקא מה שהיה בהמשך אותו ערב. משהקהל הקדוש נפרד מהרבי בשעה מאוחרת, נכנס הרבי לרכב ואנו יוצאים לכיוון תל אביב לנוה קדשו של הרבי.

אך הפעם לא כבכל הנסיעות בחזרה לתל אביב שהיה הרבי עוצם את עיניו הקדושות ונראה כנייס ולא ניים ורק כשהיינו קרבים לביתו כשהרכב נכנס לרחוב רוטשילד היה הרבי פותח את עיניו הקדושות ואומר אוי, מיר זענען שוין דא. לא כן הפעם, הפעם מרגע היכנסו לרכב הוא מביע בפניי שוב ושוב את התנצלותו על העיכוב בהסבירו כי ר' משה חולה והיה עליו לחזקו ולעודדו. כך זה נמשך מרבית הדרך עד שכדי להרגיע את הרבי נאלצתי לומר בפה מלא רפי אײך בין מוחל, ורק אחרי שהרבי שואל שוב ומוודא שאכן אני מוחל, רק אז נרגע הרבי ועוצם את עיניו הקדושות. אך בזמן קצר כבר הגענו אל היעד מקום ביתו נאוה קודש, והרבי יושב ברכב ולא נע ולא זע. באותם זמנים עדיין לא היה עידן הסלולארי ולא ידעתי מה לעשות, אני עם הרבי באין תנועה ואין עוד. וכך אני לבדי עושה ומוציא, תומך ודוחף לאט לאט במאמצים כבירים, וממשיך במדרגות החצר ואחר כך בחדר המדרגות מדרגה אחר מדרגה כשהרבי כמעט ואינו משתף פעולה. בהביטי על שלושת המדרגות האחרונות שנותרו לנו בקומה העליונה לעלות עד הדירה, ידעתי בבטחה כי כוחותיי כלו ולא אצליח לסיים את המשימה הקשה הזו. אמרתי לעצמי שאנסה עוד מדרגה אחת ואעשה עד מקום שידי וכוחותיי יגיעו ומשם ואילך אעמוד כך עד שיבוא אליהו ויעזור. אכן כך עשיתי, אך מיד כשהגענו לאותה מדרגה פותח הרבי את עיניו הקדושות ואומר אוי, מיר זענען שוין דא.

טיפסנו ועלינו את שתי המדרגות האחרונות, ובעמדנו לפני הדלת הנעולה פוקד עלי הרבי לפתוח את המנעול, ומאידך תופס הרבי בידית הדלת ומונע בעדי מלהיכנס עמו. מאד חששתי למצבו הבריאותי של הרבי לבד בביתו במצב זה, אך הרבי נכנס פנימה ואוחז בדלת ושומר לבל אכנס אחריו, ומוסיף ואומר מען ווארט דיר אין שטוב. וכך שלא כמנהגי נאלצתי שם בחדר המדרגות לקבל ברכת פרידה מהרבי. ואני חושב על מידותיו הגדולות של הרבי, שעל אף חולשתו הגדולה עקב מאמציו הגדולים באותו ערב, לא נח ולא שקט ולא נרגע עד שנאלצתי אני הקטן לומר מפורשות בפה מלא רפי אײך בין מוחל. ובעסקנו במידות דרבנו הקדוש רבי יצחק זיעועכ״י, עולים במוחנו מדברים שכתבנו על עת שנתבקש השידוך ליצחק אבינו, שהשדכן אליעזר התפלל וביקש וְהָיָה הַנֶּעֱר אֲשֶׁר אָמַר אֵלָיָה הִטִּי נָא כַדָּף וְאַשְׁתָּה וְאַמְרָה שְׁתֵּה וגם גְּמִלִיךְ אֲשֶׁקָּה אֶתְּהָ הַכֶּחֶת לְעֶבְדְּךָ וגו' (בראשית כד. יד). אליעזר בתפילתו ביקש שהנערה תהיה בעלת מידות ולא יותר, אבל מודיעה לנו התורה הקדושה שלבסוף וְהָיָה הוּא טָרָם כָּלָה לְדַבֵּר וְהָיָה רַבָּקָה יֵצֵאת וגו' וְהַנֶּעֱר טָבַת מִרְאָה מְאֹד (בראשית כד. טו-טז) אף שעל המראה אליעזר לא ביקש וזה כלל לא היה נידון בכאן. ואולי הטובת מראה הוא פועל יוצא מהמידות טובות. וברמז, זה מה שבסוף הענין נאמר וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֵה לָהּ מִחֲרִישׁ לְדַעַת הַהֲצִלִית ה' דְּרַכּוּ אִם לֹא, שהוא בגימטריא שְׁקָר הַחֵן וְהִבֵּל הִיפִי אֲשֶׁה יִרְאֵת ה' הִיא תִתְהַלֵּל

(משלי לא. ל). כלומר כי אמנם היא טובת מראה, אך העיקר הוא מה שביקש שהיא תהיה יראת ה' היא תתהלל.

תיקון המידות הוא יותר מידיעת מחשבות

לא אחת כשחשבתי לשאול או להזכיר דבר מסויים, עדיין טרם פציתי פה היה הרבי מקדים ומשיב לדברים שחשבתי לשאול ולהזכיר. ואם הייתי מהרהר לעצמי הנה הרבי יודע מחשבות, היה הרבי פותח פיו ואומר בלשון זה, מַעֲנֵטְשֵׁן מִיַּעֲנֵן אִזְ קַעֲנֵן מַחֲשָׁבוֹת אִזְ אַגְרוֹיֶסֶע זֶאף, הָאָפֶער זֶאלֶס'ט ווִיסֵן אִז מִתְקַן זײַן דִּי מִידוֹת אִז אַסאַךְ גֶרעסער (אנשים סבורים שידיעת מחשבות היא מלאכה גדולה, אך דע לך כי תיקון המידות הוא הרבה יותר גדול), ובזה חשבתי מה שבראש השנה אנו אומרים וּבִכְּן לֶךְ הַכֹּל יִכְתִּירוּ לְאֵל עוֹרֵךְ דִּין וכו', לִיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת בְּיוֹם דִּין, לְכוּבֵשׁ כַּעֲסוֹ בְּדִין, שהקשר בין יודע מחשבות וכובש כעסו עד שמיד אחר ליודע מחשבות אומרים לכובש כעסו, לפי שאחר ששיבחנו את הבורא יתברך שמו שהוא יודע מחשבות ביום דין, מיד אחר כך מוסיפים והולכים בשבח גדלות הבורא יתברך שמו שהוא כובש כעסו בדין כי כבישת הכעס עד שישכך הוא מן המידות והוא גדול מידיעת המחשבות.

עם כ"ק אדמו"ר מספינקא

כ"ק האדמו"ר רבי יעקב יוסף ווייס זצ"ל מספינקא הספיק בחייו להשתתף בנישואי אחת מנכדותיו שהיא בת לבנו הרה"צ רבי אברהם אביש שנסתלק כחמש עשרה שנים קודם לכן. אותה

נכדה נישאה למי שלימים הוכתר כאדמו"ר מזידטשוב פתח תקווה. באותו ערב דרש הרבי להשתתף בשמחת הרבי מספינקא שהתקיימה באולמי ווגשל. מבירור קצר נודעתי שהאדמו"ר מספינקא אמר להגיע לאולם בשעה אחת עשרה בלילה, וחשבתי מי יודע אם זה לא יתאחר עוד, וכשהרבי החליט שבכל מצב הוא חייב להשתתף ולא משנה באיזו שעה, בהסכמת הרבי תיאמתי עם בית האדמו"ר מספינקא שהרבי יגיע אליו לביתו, שם הוא שהה עד שעת היציאה לאולם. את הנחיצות של הרבי להשתתף בשמחתו של הרבי מספינקא בכל מצב, הבנתי ביותר אחרי שלא הרבה זמן לאחר אותה שמחה נסתלק הרבי מספינקא.

ואדהכי זכורני שיחת צדיקים מאותו ערב בבית כ"ק אדמו"ר מספינקא, כשבתוך הדברים סיפר כ"ק האדמו"ר מספינקא לרבי בהתפעלות שפעם אחת הוא זכה לשמוע את ספירת העומר של הרבי (כנראה בבוקרשט), וכשהרבי שמע זאת מפיו, כדרכו הרבי לא עשה מזה כל ענין וחשיבות.

כבוד התפילין

היה זה בשנת תשמ"ה שנת אָמ"ת מ"ה נִהְיָ"ר בבית המדרש בעיר יאסי שברומניה שם היה הרה"ק מאפטא מתפלל בכהנו כרב העיר, אמת מה נהדר היה מראה כ"ק אדמו"ר זי"ע במסעותיו הקדושים. כ"ק אדמו"ר זי"ע מעוטף בטלית ועטור בתפילין בתפארה במזרח בית המדרש בסמוך למקום מושבו של הרה"ק בעל האוהב ישראל,

כשציבור אנ"ש עסוקים בהכנות לתפילת שחרית. כ"ק אדמו"ר זי"ע באותם ימים כבר נתקשה בהליכה, והנה צועד הוא ממקומו במזרח עד לצדו המערבי של בית המדרש, גוחן הוא אל הקרקע לעבר קצה רצועת תפילין של יד שהיתה מונחת על השולחן ונשתלשלה אל הספסל ומשם אל הקרקע, מגביהה ומניחה על הספסל ושב למקומו. עברו שנים מאז אותו יום ואם פוגש אני קצה של רצועת תפילין הנגררת רואה אני למול עיניי את רבינו הקדוש שם בבית המדרש ביאסי שברומניה העושה דרכו מכותל המזרח עד למערב וגוחן לקרקע כדי להגביה את קצה הרצועה.

הכרת הטוב

באחת הפעמים לפני שהרבי יצא לשאוב מים שלנו לאפיית מצות מצוה נתווכחו ביניהם שנים מאנ"ש שהיו בעלי רכבים מכובדים, מי מהם יסיע את הרבי, כשכל אחד מהשנים דאג להעמיד את מכוניתו קרוב ביותר לנקודת יציאת הרבי מהבנין. מי שלא נכח שם בסמוך אליהם לא היה אמור לדעת על הויכוח ביניהם. הרבי עדיין בחדרו שבקומה העליונה והנה פונה הוא ומודיע שהוא נוסע עמי. כשהרה"ח ר' ישראל הלפרן שמע זאת מהרבי, הוא ירד והודיע והורה לשני בעלי הרכבים המפוארים שירחיקו את רכבם כדי שאני אתקרב ברכב כי כך פסק הרבי וקבע שהוא נוסע עמי. אותו רכב שהיה ברשותי היה רכב מיושן ומוזנח, וכך יצאה לה שיירת המכוניות המפוארות מלפנים ומאחור כשבתווך נמצא הרבי עמי ברכב מיושן.

את החלטת הרבי לכך זוקף אני לסיפור שהיה שנים ספורות קודם לכן. היה זה ערב אחד שהרבי היה אמור לנסוע למקום מסויים, באותו ערב נהגי המוניות היו רתוקים למשחק תחרות ספורט בינלאומית, ולאחר נסיונות נואשים מצדי לאתר מונית, ניסיתי גם אצל מי מאנ"ש שלאחר מעשה נזכרתי שהוא היה כעת אחד מהשנים שהתווכחו ביניהם בזכות להסיע את הרבי למים שלנו. באותו ערב תוך כדי שאני מנסה לאתר מונית התקשרתי אל אותו אדם ובקשתי להגיע עם רכבו, אך לטענתו אין באפשרותו לסגור את משרדו באמצע עבודה. כמובן שדברים אלו היו ביני לבינו מבלי לספר זאת לרבי, ואז החליט הרבי שיוורדים לרחוב ושם כבר נמצא מונית. גם חתנא דביה נשיאה הצטרף לאותה נסיעה, וכך תוך כדי שהרבי חתנו ואני עומדים על המדרכה ומצפים לישועה, חושב אני לעצמי והרי בין כך יש לי רשיון נהיגה, אמנם הרשיון כמעט לא בא לשימוש, אך מדוע לא אקנה רכב ואפילו פשוט ביותר כדי שלא יישנה מצב כזה שהרבי יאלץ להמתין באין מושיע. ותוך כדי מחשבתי זאת, פונה אלי הרבי ואומר בזה הלשון: דו קענ'סט דאך מעשה מרפבה, פאר וואס זאל'סט נישט האב'ן אקאר, אתה הרי יודע מעשה מרכבה, מדוע שלא יהיה לך רכב. למרות שלא הייתי בעל אמצעים, עם כל זאת פחות מעשרה ימים לאחר מכן היה ברשותי רכב כמובן על פי הוראת הרבי, הלא הוא אותו רכב מיושן וזול ששירת את הרבי בהרבה נסיעות. את קביעתו של הרבי

לנסוע לשאיבת מים שלנו דוקא ברכבי, זוקף אני לאותו מעשה כשרכבי המיושן נרכש והושג במיוחד בשביל הרבי.

עם כ"ק בעל הלב שמחה מגור

אך לא תמיד היה בי האומץ להסיע את הרבי ברכב מיושן זה. בנסיעות מרוחקות וארוכות השתדלתי למצוא פתרון אחר, אך היה שהרבי התעקש לנסוע עמי בדוקא ואז נאלצתי לשכור רכב. פעם אחת היה זה בנסיעה לירושלים עיה"ק כשאחד הביקורים שם היה אצל הרה"ק בעל הלב שמחה מגור זי"ע. ברכב ישבו עוד שלשה, נכדו מ"מ כ"ק האדמו"ר מבוהוש שליט"א והרה"ח ר' ישראל שרייבר ז"ל ויבלח"ט דודי הרה"ח ר' אברהם יודא לייב שליט"א. תוך כדי נסיעה כשהתקרבו לבית הרה"ק בעל הלב שמחה חשבתי לעצמי שיתכן ולא אצליח להצטרף ולהיכנס עם הרבי לאור מצב בריאותו של הרבי מגור באותם זמנים. אך מיד כשחשבתי זאת פונה אלי הרבי ואומר דו וועסט הויכעט אריין קומען. וכשאני ממשיך לחשוב ומה יהיה אם לא יאפשרו לי להיכנס פונה שוב הרבי ואומר בזה הלשון, אויב מען וועט נישט אריין לאזן וועל איך דיר אריין נעמען. וכמובן כמו שצפיתי כך היה, הרבי נכנס עם נכדו מ"מ ועם הרה"ח ר' ישראל שרייבר שאיתם לא יכולתי לשאת ולתת בדבר, וגם תמכתי יתדותי בכך שהרבי הבטיח להכניסני. כשתי רגעים בלבד המתנתי בחוץ ליד חלון מסורג הנמצא משמאל לדלת הכניסה, עד שאחד החסידים שבתוך הבית פותח

את החלון, ולבקשתי שיאפשר לי להיכנס ולו להתבונן במעט, אכן הוא פתח ונכנסתי, אך היה זה כבר בסיום הביקור. הרבי עומד בחדר החיצוני כשחסידי בעל הלב שמחה מצטופפים סביב הרבי, והרבי שואל לחלל החדר או איז דער הויכעטער יונגערמאן, היכן האברך הגבוה. כשהראו לו עלי, הכריז הרבי וצויה, לאזט דער הויכעטער יונגערמאן אריין. אחד המשמשים שעמד בפתח חדרו של הלב שמחה הכריז ואמר קיינער גייט נישט אריין, ושוב מכריז הרבי ואומר לאזט דער הויכעטער יונגערמאן אריין ושוב אותו משמש מכריז קיינער גייט נישט אריין, וכשהרבי שוב מכריז בשלישית לאזט דער הויכעטער יונגערמאן אריין, נכנס אותו משמש פנימה לחדר הרבי מגור ויוצא ואומר לי להיכנס. נכנסתי והתברכתי עם תפוח. את ברכתו של בעל הלב שמחה החשיב הרבי ביותר וכמו שכשהוא אמר לי את המילים גערער רבי איז אגרויסער מענטש היה הרבי כולו מרוגש. וידוע אני שבתוכנית הרבי שאני אסיעו לירושלים, כבר אז דאג לי בכוונה שאתברך מהרה"ק בעל הלב שמחה, וכמו עוד עניינים אחרים שהיה לי עם הרבי שלא כאן המקום לכתוב אודותם. רק זאת אוסיף, שלקראת מסע הקודש לקברי צדיקים בבאהוש וברומניה בחודש מר חשון תשמ"ה שנת אמת מה נהדר (תשמ"ה) ציוה הרבי בתוקף שאני אהיה זה שישמש בקודש במסעו זה. בשעתו לא ידעתי סוד וטעם הדבר, אך במשך הזמן נודע לי הענין ועדיין רב הנסתר על

הגלוי, ומיום ליום מתבאר ומתבהר הענין עוד ועוד עד מקום שידינו משגת, וכנ"ל שלא כאן המקום לספר בזה. באמצע הטיסה חזרה מאותו מסע חשון תשמ"ה פונה אלי הרבי ואומר דו האסט מיר פאדונט און איך וועל דיר פאצאל'ן, שימשתי ואפרע לך. באותו רגע לא ייחסתי למילים אלו משמעות מיוחדת, אך אחר שהגענו ארצה ופניתי לדרכי שוב אומר לי הרבי בזה הלשון דו האסט מיר פאדונט און איך וועל דיר פאצאל'ן. כעת כבר נחקקו מלים אלו במוחי. היה זה כשלושה שבועות לאחר מכן, תוך כדי שאני אוחז בידית דלת חדרו של הרבי כדי להיכנס אל הקודש פנימה ולהשיב לפונים דרך הדואר נזכרתי באותה הבטחה של הרבי וחשבתי לעצמי והרי מצבו הכספי של הרבי אינו בכדי שארגיש בנעימות לקבל תשלום ממון מהרבי, והנה ברוך ה' עבר זמן והענין נשכח. כך חשבתי לעצמי כשאני תופס בידית הדלת. והנה מיד כשאני נכנס פונה אלי הרבי ואומר איך פארגעס נישט, איך האב צו גיזאגט, וועל איך פאצאל'ן, איני שוכח, הבטחתי אז אשלם. ושוב עוברים להם כשלושה שבועות ושוב אותו מעמד, ידי אוחזת בידית דלת חדרו של הרבי ושוב אני נזכר באותה הבטחה וחושב ברוך ה' שהענין נשכח, ומיד בהכנסי שוב פונה הרבי ואומר איך פארגעס נישט, איך האב צוגיזאגט, וועל איך פאצאל'ן. כמובן שדברים אלו גרמו לי להבין דברים שכאמור אין המקום לכתוב כאן ולספר בזה, אך מעובדות נוספות שנתחברו זה לזה, במשך הזמן נתברר

ונתבהר מהות הענין ושאין כאן עניינים ארציים בלבד. גם היום עשרות שנים אחרי הסתלקות כ"ק אדמו"ר זי"ע רואים אנו ישועות שלא כדרך הטבע, ישועות שכלל לא ידענו שאנו נוקקים להם, והנה טרם יקראו ואני אענה, רואים במוחש את התממשות הנבואה לא יבנו ואחר ישב לא יטעו ואחר יאכל וגו' לא ייגעו לריק ולא ילדו לבהלה וגו' והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע (ישעיה סה. כב-כג-כד).

התבטאות כמו זו שאמר לי הרבי על הרבי מגור, גערער רבי איז אגרויסער מענטש, היא התבטאות נדירה. מאד מעניין שאף הרה"ק בעל הלב שמחה התבטא בדיוק כך על כ"ק אדמו"ר זי"ע. מספר הרה"ח ר' משה מאיר נ"י חתנו של הגה"ח רבי בנימין רחמן זצ"ל מרבני ירושלים שהיה מקורב אל הרבי זי"ע, שפעם אחת כשהוא נכנס אל הרה"ק בעל הלב שמחה אמר לו הלב שמחה מגור שהיום היה כאן אורח חשוב, ידיד טוב של חמיק, הרבי מבאהוש, עהר איז אגרויסער מענטש, עהר איז אגרויסער מענטש...

ידידי משנים קדמוניות הרה"ג רבי אברהם יעקב בומבך שליט"א שנתגדל בתל אביב סיפר לי לפני שנים רבות שפעם אחת בפרוס הימים הנוראים לאחר שכ"ק בעל הלב שמחה חלה פנה אליו הרבי ואמר לו, שמיכין שהגערער רבי חולה, על כן השנה הוא ייאלץ לעשות את עבודת הנענועים בחג לבדו, ויש להתפלל על כך כי אין זו עבודה קלה.

ומאד מעניין שאצל הרבי ארכה עבודת הנענועים זמן רב ביותר ואילו אצל הרה"ק בעל הלב שמחה נמשכו הנענועים זמן קצר ביותר, אך בסוד קדושים מי יעמוד.

עם כ"ק האדמו"ר מואסלוי

יום שני אור לח' טבת תשמ"ה, ציבור הממתנים להיכנס אל הרבי גדול מהרגיל, אצל הרבי בקודש פנימה נמצא כ"ק אדמו"ר מואסלוי זצ"ל. עלה במחשבתי לבדוק כמה זמן עוד יימשך הביקור, אך משום מה חששתי להיכנס פנימה. וכך סיפר ר' אלי לייזר שאף הוא היה בין העומדים שם. באותו יום הוא נתבקש להסיע את כ"ק האדמו"ר מואסלוי, נסיעתם ליבנה שוה"ל נתארכה משום שבכל צומת דרכים אף אם היה עליהם לפנות שמאלה התעקש הרבי מואסלוי לפנות דוקא לימין כאילו אין שמאל. בהמשך היום הם הגיעו לבית הכנסת הגדול בתל אביב שם במשך שעה ארוכה חילק הרבי מואסלוי צדקה לכל מי שניגש אליו. מאוחר יותר הוא התפלל מנחה תוך כדי שהוא מפטיר כי העיקר הוא ההכנה. בדרך התבטא הרבי מואסלוי כי בשבת אינו מעוניין להיות בביתו, ומלווהו ר' אלי ניסה להציע מקומות חילופיים בבני ברק, אך דאגתו העיקרית של הנהגה היא כיצד הם יספיקו להגיע לתפילת ערבית בבאהוש, והרבי מואסלוי מפטיר ואומר 'הוא ממתין לי, כלומר הרבי מבאהוש ממתין לי עם תפילת ערבית. ואכן למרות כל הפניות ימינה וימינה, כשהם הגיעו לבאהוש התברר כי באותו ערב באורח

לא שגרתי היה חסר עשירי למנין והרבי מואסלוי היה זה שהשלים לעשרה. לאחר התפילה התעקש האדמו"ר מואסלוי לעלות עם הרבי לדירתו למרות הקושי בשל מחלתו שהכבידה עליו בערוב ימיו. בהסתגרותם בחדר ביקשו את הספה"ק פאר ישראל מכ"ק אדמו"ר רבי ישראל שלום יוסף מבאהוש, אך משנלאו למוצאו הביא הרבי מבאהוש חומש רב פנינים והחל מקריא ממנו סיפור מופלא שעיקרו היה הפסוק עַת לְלֹדֶת וְעַת לָמוֹת (קהלת ג. ב, נלאיתי למצוא היכן ובאיזה סיפור מדובר ותודתי למי שיסייע בזה), בשלב מסוים התבקש ר' אלי לצאת מהחדר. עד כאן סיפורו של ר' אלי לייזר שכעת הוא ניצב בתוך ציבור הממתנים. בשלב זה נכנסתי אני לתמונה. תכננתי את צעדי כיצד אנהג. חשבתי לעצמי שאם תהיה בעיה בכניסתי פנימה הרי נכנסתי כביכול להוציא את רשימות חברת המשניות שטיפלתי בהם בקביעות. והנה רק דרכו רגליי בתוך החדר רעדה אחזתני לנוכח מראה עיניי. הרבי עם הרבי מואסלוי יושבים זה לצד זה כשכרך גדול של שולחן ערוך פתוח בפניהם, מראיהם חוצבים להבות אש, פניהם שלא כבעלמא הדין, אלו דברים שאין ניתנים כלל לתיאור, ובפרט מראה פני הרבי הפחידני ביותר שהרי הייתי רגיל לישוב מולו שעה ארוכה פעמיים ושלוש בשבוע, וכמו עכשיו כזאת לא ראיתי מימי. בצעדים כושלות ניגשתי אל ארון הספרים ליטול את רשימות חברת המשניות ויצאתי כל עוד נפשי בי. כעבור זמן קצר יצאו שני האדמו"רים מהחדר הסגור, סערת רוחו של הרבי ניכרה עליו עת ליווה את

ואת צנועים חכמה

באחד מימי החורף הצגתי לרבי מכתב שהגיע ממדינת הים, בו מתלונן כותב המכתב על כי עדיין לא קיבל כל מענה על מכתבו ששלח לכבוד הימים נוראים שעברו. לא זכרתי אם השבתי לאותו אדם או לא, וכששאלתי את הרבי מה לעשות נטל הרבי את המכתב והכניסו למגירה. בהכירי את מנהגו של הרבי שלא להתמהמה בכתובת תשובות לפונים, לכן במשך מספר שבועות שהיו לאחר מכן, בכל פעם הייתי שוב ושוב שולף את אותו מכתב ומזכירו לרבי אך בכל פעם הרבי דוחה את הענין בביטול. ענין זה היה נראה תמוה, עד ששוב מתקבל מכתב מאותו אדם בו הוא מביע התנצלותו על מכתבו הקודם, היות ומכתב התשובה הגיע באיחור ולפי חותמת בית הדואר המכתב נשלח בזמן, וכנראה שהעיכוב נוצר מפאת שיבושי הדואר. כשהצגתי מכתב זה לרבי והיה נראה כאינו מבין, הסברתי שמדובר במכתב מאותו אדם שכתב את אותו מכתב שבכל פעם היה הרבי דוחף שוב ושוב לתוך המגירה. ולמרות שהסברתי, נותר הרבי כאינו מבין, ושואלני אם כן מה צריך לעשות כעת, ואני מסביר שכעת כבר ממילא אין צורך להשיב, ושוב שואל הרבי אם כן מה צריך לעשות עם המכתבים, ואני מסביר שאפשר להשליכם לאשפה. ואז נוטל הרבי את המכתב שבמגירה, קורעו ומשליכו לאשפה, ואני חושב ומתכנן שבשלב מסוים אשלוף את הקרעים להוכיח את המופת הגדול. מיד כשחשבתי זאת פוקד

אורחו עד חדר המדרגות ומיד סבב הרבי ופנה לחדרו באותה סערת רוח שגרמה לי לחשוש מלהיכנס באותו יום שוב אל הקודש פנימה. שלושה ימים לאחר מכן, בערב שבת קודש י"א בטבת התקיימה הלוויית הרבי מואסלוי. בניחוס אבלים התבטא הרבי ואמר, נפרדתי ממנו כבר ביום שני קודם פטירתו. שמונה שנים לאחר מכן, לאחר קידוש לבנה במוצאי עשרה בטבת תשנ"ג יום היארצייט של האדמו"ר מואסלוי, אחרי שיבלח"ט כ"ק האדמו"ר מבאהוש שליט"א הזכירו בפני קבוצת החסידים שהיו שם הוא פונה אלי ואומר לקבוצת החסידים שאני הייתי בחדר כששני האדמו"רים הסתגרו שם, וביקשני שאספר כל שראיתי. משסיימתי לספר הוסיף יבלח"ט כ"ק האדמו"ר מבאהוש שליט"א ואמר שזקינו הרבי זי"ע אמר לו שבאותו זמן הם למדו הלכות קריאת שמע, וממילא מדברי כ"ק אדמו"ר מבאהוש שליט"א נראה שכך השולחן ערוך שראיתי היה חלק אורח חיים בהלכות קריאת שמע.

עם כ"ק אדמו"ר ממאנובקה

איננו יכולים שלא לזכור ולהזכיר את אותן ביקורים תכופים אצל כ"ק אדמו"ר ממאנובקה זי"ע. כ"ק אדמו"ר זי"ע היה אומר משהו המעורר חיוך, ולמולו יושב כ"ק אדמו"ר ממאנובקה במבטו הרציני למראה. אך גם אם זה מה שהיה נראה לעינינו, הרי בפרטי העניינים יכולנו להבחין בפגישותיהם של אותם שני גדולי הצדיקים ענקי הרוח, עניינים נעלים ונשגבים טמירין עילאין ונעלמים.

עלי הרבי להגביה את סלסלת האשפה, כשהרבי שולף בעצמו את קרעי אותו מכתב ושוב קורעו לחתיכות קטנות, ולא נחה דעתו עד שראה שעם כאלו פיסות נייר דקות לא ניתן לעשות מאומה. הרבי מצדו לא אמר ולא השמיע מילה נוספת בענין, ובזאת תם לו אותו סיפור.

הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב

יום אחד כשאני נכנס אל הקודש פנימה אני מוצא את הרבי בשמחה ובהתלהבות יתירה כשהוא לא מסתיר זאת ממני, והוא מצביע לעבר נייר שעמד לצדו על השולחן ואומר לי, עֵהר הָאֵט גִּיהָאט אַשִּׁינֶע צוֹרֶה, וחוזר שוב בהתלהבות עֵהר הָאֵט גִּיהָאט אַשִּׁינֶע צוֹרֶה. אני מתבונן בפיסת הנייר עליו מצביע הרבי ואיני רואה אלא נייר חלק. ולתמהוני מוסיף הרבי ואומר, דָּער פֿאַרדִיטְשֶׁעכֶּער רַב הָאֵט גִּיהָאט אַשִּׁינֶע צוֹרֶה, ואני הקטן לא הבנתי בזה מאומה, אך מעשה זה נוסף לנפלאות שראיתי בחוש אצל הרבי שהן בבחינת דברים שבעל פה שאי אתה רשאי לכותבן.

ותגזר אומר ויקס לך

סיפר לי חתנו של ר' דוד ריבל שהיה מחסידי סטמאר, כי בזקנותו של חמיו הוא נאלם מבלי יכולת לדבר, וגם היה מרותק לכסא, ולפי עצת סובביו נסע לשדרות רוטשילד בתל אביב להוושע אצל הרבי זי"ע. משהגיע לשם פקד עליו הרבי שידבר והנה הוא מתחיל לדבר, ושוב פוקד עליו הרבי שיקום מכסאו והנה הוא קם. מחזה זה לא היה מוזר לנו הסובבים במקום, ומפני ששמעתי זאת אחרי עבוד עשרות שנים מאז, אני רושם זאת.

אוהב ישראל באמת

ואחרון חביב מן הכל לדידי. היה זה ערב אחד כשהייתי בקודש פנימה עם אדם נוסף להתברך. לפני שיצאנו תפס הרבי בידו הימנית את ידי הימנית ומשכה והניחה על ליבו, וכעת הניח את יד ימינו, ובשמאלו הצמיד את ידי אל ליבו ואילו בימינו הראה על לבי ואמר, אִיךְ הָאבֶּ דָּאס לִיבֶ אַזוי ווי אִיךְ הָאבֶּ דָּאס לִיבֶ, וכאן העביר את ימינו והראה על לבו, כלומר שהוא אוהב את לבי אני הקטן כמו אהבתו לליבו שלו.

כֹּה זֶה נִדְפַס מִסֵּפֶרנוּ סֵפֶר פִּירוֹת הַצֵּלָה לְמַוָּדִים וְלִיָּחִים,

זִינְצוֹצֶכ"ו

זאב ו. גייןמ"ו